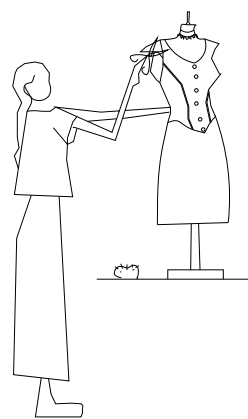
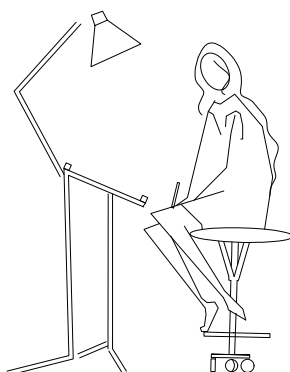
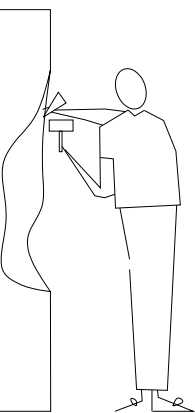

Πρόταση σχεδιασμού του τμήματος
εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών της Φλώρινας

Περδικούρη Παπαδοπούλου Γεωργία
Λυμπερίδου Μαρία

Πρόταση σχεδιασμού του τμήματος
εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών της
Φλώρινας

Ζωζώ Περδικούρη Παπαδοπούλου
Μαρία Λυμπερίδου

Διπλωματική Εργασία

επιβλέποντες καθηγητές

Έβελιν Γαβρήλου
Ζήσης Κοτιώνης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

12

Το τμήμα εικαστικών και εφαρμοσμένων
τεχνών στη Φλώρινα

16

Λίγα ακόμα για τη Φλώρινα

20

Η Αγία Όλγα

24

Ένα στρατόπεδο

31

Πρώτη προσέγγιση για το πρόγραμμα

32

Where the internet lives:

36

Residency

39

Σχεδιασμός

57

Σχέδια

109

Επίλογος

112

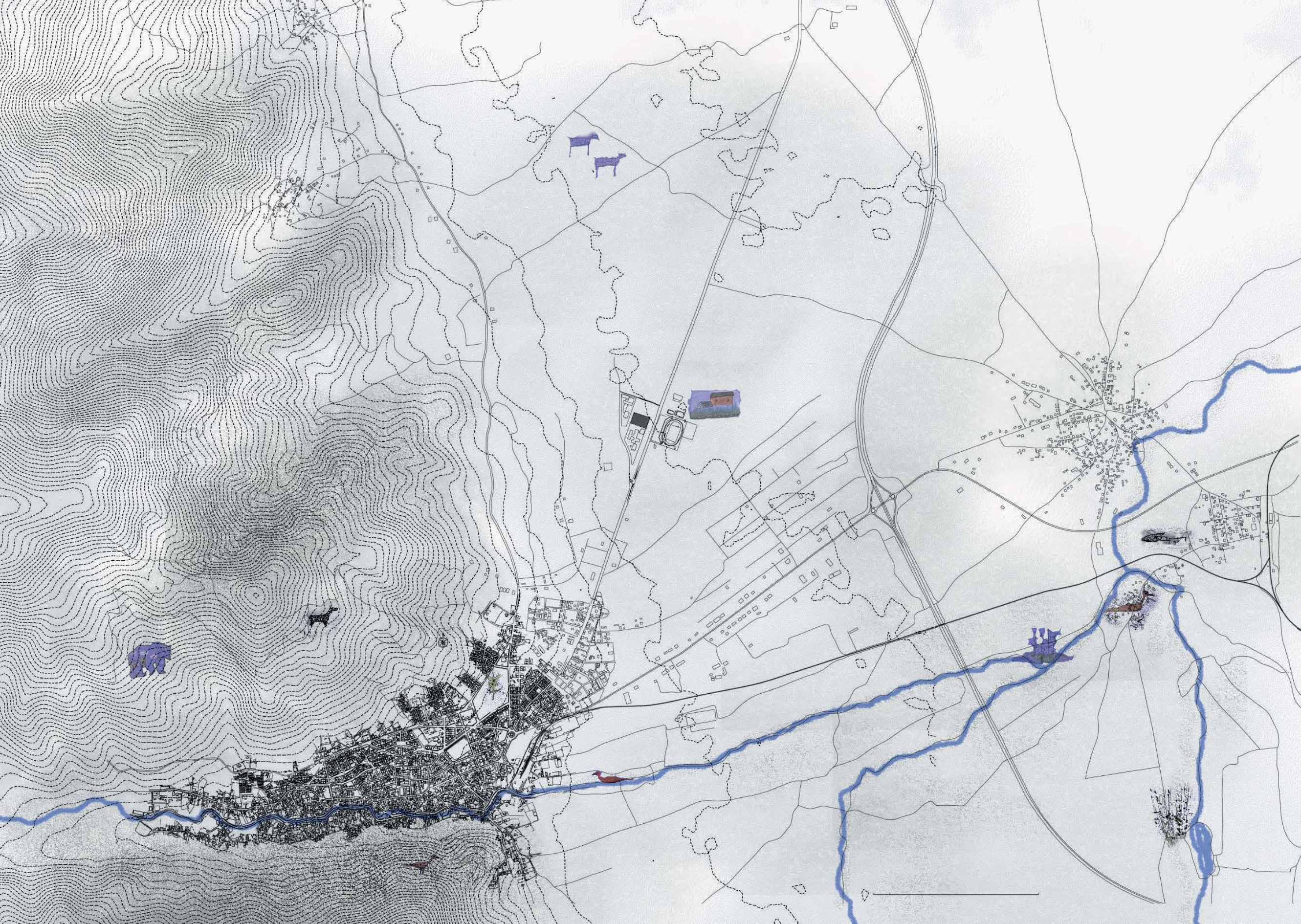
Αναφορές και βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Για τον σχεδιασμό δημόσιου πανεπιστημίου, αναζητούμε τη σημασία του δικτύου στην καθημερινότητα και κατ'επέκταση στην εκπαίδευση και την καλλιτεχνική παραγωγή. Στο δίκτυο θεωρούμε εξίσου σημαντικές και τις δυο του εκφάνσεις: την αναλογική και την ψηφιακή. Αναλογική με την έννοια της εγγύτητας, των σχέσεων και της τυχαίας συνάντησης, και την ψηφιακή-το διευρυμένο «εδώ», τον (ακόμα μπορούμε να αναφερόμαστε σ' αυτόν ως) 'νέο' κοινό τόπο. Θεωρούμε τη διπλή εμφάνιση αναγκαία και την διατήρηση του δημόσιου χώρου ζωτική. Όχι μόνο ως ενδιάμεσο χώρο μεταξύ προορισμών αλλά ως χώρο επιτέλεσης της δημόσιας ζωής. Το πανεπιστήμιο ήταν και πιστεύουμε ότι θα πρέπει να παραμείνει (ή να γίνει) ένας τέτοιος χώρος.

Θα ασχοληθούμε με το τμήμα καλών τεχνών της Φλώρινας. Αφορμή ήταν ο ανοιχτός αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την ανέγερση νέου κτιρίου για το τμήμα που ολοκληρώθηκε το 2019. Ξανακοιτάμε την χωροθέτηση του κτιρίου, αυτή τη φορά εντός του αστικού ιστού της πόλης, και αναζητούμε τρόπους αλληλεπίδρασης με αυτήν και τους κατοίκους της. Επικεντρώνουμε στο στρατόπεδο του πρώτου τάγματος πεζικού και στο κτίριο της Αγίας Όλγας, κτίριο ήδη παραχωρημένο στο τμήμα. Η χρήση αυτού του στρατοπέδου ξεπερνάει το μέγεθος του ΤΕΕΤ. Το πρόγραμμά του μπορεί να περιλαμβάνεται αλλά δεν το εξαντλεί. Θέλουμε να το φανταστούμε και να προτείνουμε μια σταδιακή εξέλιξή του. Με την λογική της μη-σκληρής-ταξινόμησης, αλληλεπικαλυπτόμενα συστήματα μπορούν να μπουν στο οικόπεδο. Χρήσεις που εμφανίζονται ή θα εμφανιστούν ως ανάγκες στο μέλλον. Στο ήδη εγκεκριμένο κτιριολογικό, θα προτείνουμε προσθήκες για τη διεύρυνση του δικτύου και του ρόλου του πανεπιστημίου.

Για να ανοίξει συζήτηση για το ψηφιακό δίκτυο, αναγκαίο και αντιληπτό ως δημόσιος χώρος, τοποθετούμε στο νέο οικόπεδο μια βάση δεδομένων. Το δίκτυο όμως δεν αφορά μόνο την εξωστρέφεια και τη μεγάλη κλίμακα. Ποιος είναι ο ρόλος του σχεδιασμού στο σήμερα, κοιτώντας την παραγωγή με την ευρεία έννοια και όχι την στενά οικονομική, δηλαδή την παραγωγή γνώσης, πληροφορίας και ελεύθερης πρόσβασης σε αυτήν, σχέσεων και στάσεων ζωής σε μια μετα-βιομηχανική κοινωνία;

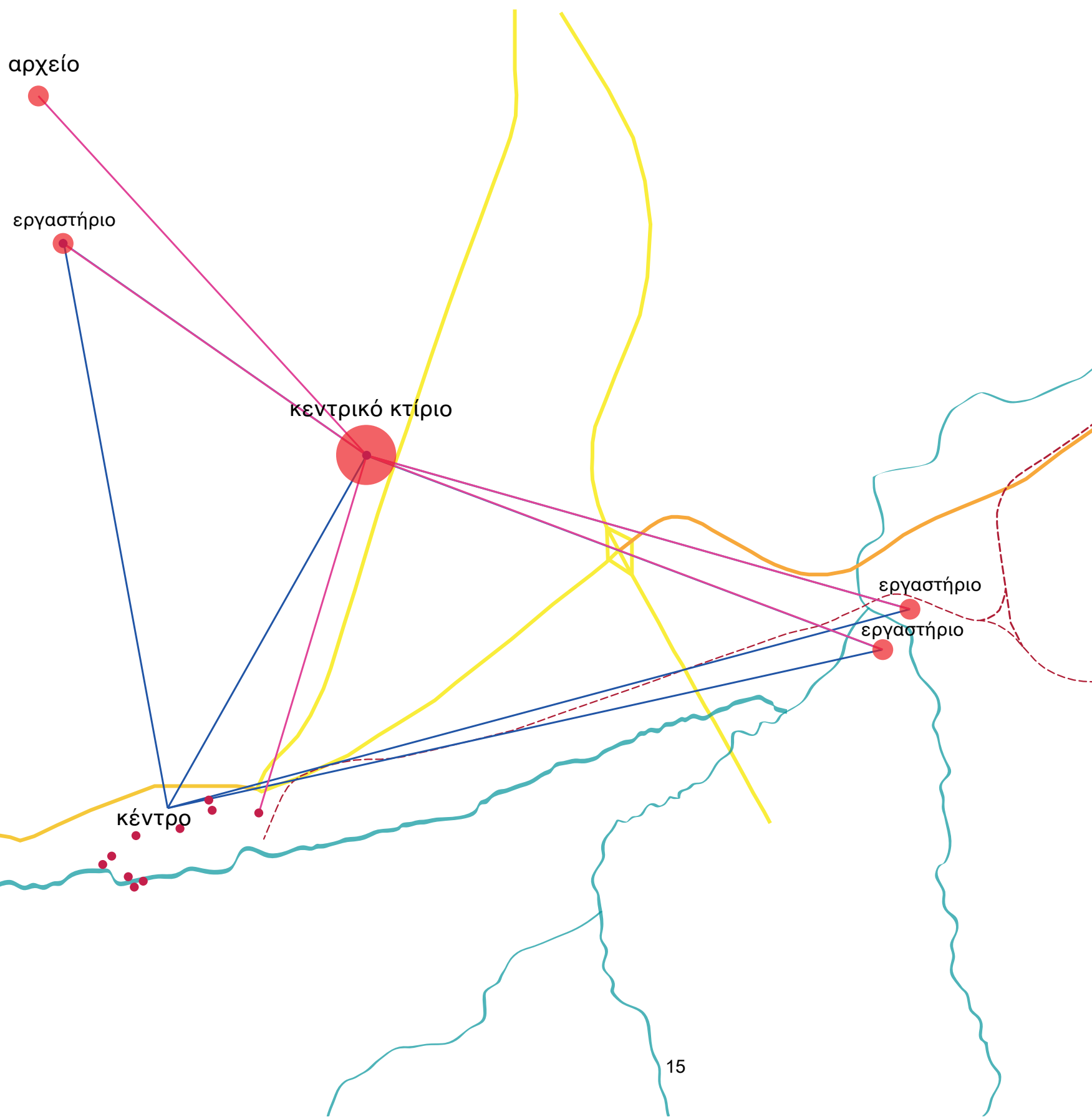

Το τμήμα εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών στη Φλώρινα

Το ΤΕΕΤ (Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών) ιδρύθηκε στη Φλώρινα το 2006. Άρχισε να λειτουργεί στο κεντρικό κτίριο της λεωφόρου Μοναστηριού, περίπου 3 χλμ από το κέντρο της Φλώρινας, και σταδιακά παραχωρήθηκαν στη σχολή κτίρια σε κοντινά χωριά. Συγκεκριμένα, ένα παλιό σχολείο στην Πρώτη, ένα σχολείο και ένα ΚΑΠΗ στο Μεσονήσι και ένα στην Κλαδορράχη όπου είναι το αρχείο του τμήματος.

Ο διάσπαρτος τρόπος λειτουργίας του τμήματος ακούγεται πιο ενδιαφέρων απ' ό, τι είναι. Οι μεγάλες αποστάσεις, σε αναλογία πάντα με το μέγεθος της πόλης, ενώ δημιουργούν την εικόνα μιας συνεχούς κίνησης και αλληλεπίδρασης, φτιάχνουν τελικά ένα μοντέλο αρκετά στατικό και χωρίς πολλές συναντήσεις.

Η σχολή χρειάζεται να συγκεντρωθεί, από αυτό το αίτημα προκύπτει και ο ανοιχτός αρχιτεκτονικός διαγωνισμός που ολοκληρώθηκε το 2019. Το οικόπεδο που προτείνεται για το νέο κτίριο βρίσκεται στο σημείο της υπάρχουσας σχολής, στην οδό Μοναστηριού, δηλαδή αισθητά έξω από τον αστικό ιστό της Φλώρινας. Ένα σημείο που δε θα βρεθεί κανείς τυχαία, χωρίς περαστικούς, που δεν το προσεγγίζει κανείς εάν δεν έχει λόγο να το κάνει.

Ωστόσο, η σχολή δεν μπορεί να συναντάει μόνο τον εαυτό της. Το πρότυπο του αμερικάνικου κάμπους, έξω από την πόλη, σαν εξόριστο, επιδέχεται κριτικής. Τι εξυπηρετεί η απομάκρυνση του πανεπιστημίου από την πόλη; Γιατί να απομονώνεται μια τόσο δυναμική πληθυσμιακή ομάδα; Μοιάζει πρόσχημα η έλλειψη επαρκούς χώρου εντός των πόλεων για την χωροθέτηση πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων. Ο Christopher Alexander σε μια κριτική που αφορά την ευρύτερη ιδέα της «ζωνοποίησης» και του διαχωρισμού των λειτουργιών, σημειώνει πως τα συστήματα που αφορούν προγράμματα και συμπεριφορές μέσα σε πόλεις δεν μπορούν να υπάρχουν σε απομόνωση, αλλά είναι συστήματα που αλληλοκαλύπτονται με μια μορφή που μοιάζει περισσότερο με πλέγμα ή ύφανση, παρά με ένα διάγραμμα «δέντρο».

«Ποιος ο λόγος να σχεδιάσουμε μια γραμμή στην πόλη έτσι ώστε ό,τι βρίσκεται εντός του ορίου της να είναι πανεπιστήμιο και οτιδήποτε εκτός μη-πανεπιστήμιο; Είναι σαν σύλληψη καθαρή, αλλά ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και τις ανάγκες της πανεπιστημιακής ζωής;»¹

Θα μπορούσαμε να περιμένουμε την εξάπλωση της πόλης που σιγά σιγά πιθανόν να περιτυλίξει το κάμπους. Δυσκολευτήκαμε να συγκρίνουμε την Φλώρινα με μεγάλες πόλεις που συνήθως αναφέρονται και αναλύονται σε βιβλία. Θεωρούμε όμως την πυκνότητα βασικό χαρακτηριστικό της αστικότητας. Οι αποστάσεις μας αφορούν μόνο σε αναλογία με ένα συνολικό μέγεθος. Το τμήμα του ΤΕΕΤ αναφέρεται σε μια σημερινή και επιτακτική ανάγκη που ζητά μια μεγαλύτερη δυναμική συγκριτικά με την προηγούμενη (δυσ) λειτουργία του. Υπάρχει σε μια μικρή πόλη και δε θα πρέπει να χάνονται τα θετικά της στοιχεία, όπως οι κοντινές περπατήσιμες αποστάσεις, η εξοικείωση με πρόσωπα και γειτνιάσεις όπως και οι τυχαίες συναντήσεις με το ανομοιογενές σύνολό της. Αντίθετα, μπο-

the units they define are different. The natural city of Middlesbrough was faithful to the semilattice structure of the units. Only in the artificial-tree conception of the city are their natural, proper and necessary overlaps destroyed.

Consider the separation of pedestrians from moving vehicles, a tree concept proposed by Le Corbusier, Louis Kahn and many others. At a very crude level of thought this is obviously a good idea. Yet the urban taxi can function only because pedestrians and vehicles are not strictly separated. The cruising taxi needs a fast stream of traffic so that it can cover a large area to be sure of finding a passenger. The pedestrian needs to be able to hail the taxi from any point in the pedestrian world, and to be able to get out to any part of the pedestrian world to which he wants to go. The system which contains the taxicabs needs to overlap both the last vehicular traffic system and the system of pedestrian circulation. In Manhattan pedestrians and vehicles do share certain parts of the city, and the necessary overlap is guaranteed (Figure 14).

Another favourite concept of the CIAM theorists and others is the separation of recreation from everything else. This has crystallized in our real cities in the form of playgrounds. The playground, asphalted and fenced in, is nothing but a pictorial acknowledgment of the fact that 'play' exists as an isolated concept in our minds. It has nothing to do with the life of play itself. Few self-respecting children will even play in a playground.

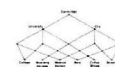
Play itself, the play that children practise, goes on somewhere different every day. One day it may be indoors, another day in a friendly gas station, another day down by the river, another day in a derelict building, another day on a construction site which has been abandoned for the weekend. Each of these play activities, and the objects it requires, forms a system. It is not true that

these systems exist in isolation, cut off from the other systems of the city. The different systems overlap one another, and they overlap many other systems besides. The units, the physical places recognized as play places, must do the same.

In a natural city this is what happens. Play takes place in a thousand places it fills the interstices of adult life. As they play, children become full of their surroundings. How can children become filled with their surroundings in a fenced enclosure! They cannot.

A similar kind of mistake occurs in trees like that of Goodman's Communias or Soleri's Mesa City, which separate the university from the rest of the city. Again, this has actually been realized in the common American form of the isolated campus.

What is the reason for drawing a line in the city so that everything within the boundary is university, and everything outside is non-university? It is conceptually clear. But does it correspond to the realities of university life? Certainly it is not the structure which occurs in nonartificial university cities.

There are always many systems of activity where university life and city life overlap: pub-crawling, coffee-drinking, the movies, walking from place to place. In some cases whole departments may be actively involved in the life of the city's inhabitants (the hospital-cum-medical school is an example). In Cambridge, a natural city where university and city have grown together gradually, the physical units overlap because they are the physical residues of city systems and university systems which overlap (Figure 15).

Let us look next at the hierarchy of urban cores realized in Brasilia, Chandigarh, the MARS plan for London and, most recently, in the Manhattan Lincoln Center, where various performing arts serving the population of greater New York have been gathered together to form just one core.

1. Christopher Alexander, A City Is Not A Tree (εικόνες σελ 13-14)

ρεί να αξιοποιήσει τις δυνατότητες που ένα μεγαλύτερο τμήμα δε θα είχε, όπως το να μοιράζεται χώρους που δεν χρησιμοποιεί συστηματικά με την πόλη. Γι' αυτό, ψάχνουμε ένα άλλο, πιο κατάλληλο οικόπεδο, στο οποίο το πανεπιστήμιο θα μπορεί να μην είναι απλώς ένα εργαλείο, ένας χρήσιμος χώρος (όπως ένα νοσοκομείο) αλλά πολύ περισσότερο: να είναι μέρος της πόλης.

Κριτήρια για την επιλογή του οικοπέδου αποτέλεσαν για μας, η γειτνίαση και η έκταση. Ως προς τη γειτνίαση, εστιάζουμε στην ένταξη της σχολής

στον αστικό ιστό της πόλης, κάνοντας την κομμάτι της και εντάσσοντας την στην καθημερινότητα της. Ως προς την έκταση αναζητήθηκε οικόπεδο, που δε θα καλυπτόταν πλήρως από τα απαιτούμενα για το πρόγραμμα της σχολής εμβαδά. Στόχος ήταν η ένταξη υπαίθριων και κλειστών δημόσιων χώρων στο συγκρότημα του πανεπιστημίου, ενώ έχει ληφθεί υπόψη η προοπτική επέκτασης του ίδιου τμήματος ή γενικότερα του πανεπιστημιακού προγράμματος με καινούρια τμήματα σπουδών. Υπάρχουν ήδη συζητήσεις για νέο τμήμα κινηματογράφου ή ψηφιακών τεχνών*.

* εκτιμάται πως προτιμότερο θα ήταν ένα τμήμα ψηφιακών τεχνών λόγω των χαμηλότερων απαιτήσεων του σε εξοπλισμό και ευκολότερη συσχέτιση με το υπάρχον τμήμα, σύμφωνα με την άποψη κάποιων καθηγητών της σχολής.

Λίγα ακόμα για τη Φλώρινα

Για να γίνει αντιληπτή η ανάγκη ύπαρξης και έμπρακτης ενίσχυσης του ΤΕΕΤ στη Φλώρινα, οφείλουμε να μιλήσουμε εντός ενός κατανοητού ιστορικού/πολιτισμικού πλαισίου.

Συχνά οι κοινωνίες σε μικρές επαρχιακές πόλεις, ειδικά στις παραμεθόριες, είναι συντηρητικές. Στην Φλώρινα συγκεκριμένα το θεοκρατικό μοτίβο ζωής άργησε χαρακτηριστικά να περάσει σε ένα πιο ανθρωποκεντρικό. Οι διαχρονικές απόπειρες Οθωμανών, Ελλήνων, Σλαβομακεδόνων, Βουλγάρων και λοιπών μειονοτήτων να εγκαθιδρύσουν μία δικιά τους θρησκευτική/εθνική ταυτότητα στην περιοχή (κυρίως πριν την ένταξη της Φλώρινας στο Ελληνικό κράτος) απέφεραν μετέπειτα μια συστηματική πολιτική παρέμβαση με σκοπό την επιβολή συγκεκριμένων και σαφώς ορισμένων πολιτισμικών χαρακτηριστικών στην περιοχή (ισχυρή εθνική ταυτότητα, θρησκευτική ομοιογένεια) ενισχύοντας πατριαρχία και μισαλλοδοξία. Η απαγόρευση της μακεδονικής διαλέκτου επί Μεταξά για λόγους πολιτικής αναγκαστικής αφομοίωσης (ιστορικός όρος που εισήγαγε για την περίπτωση ο Ευάγγελος Κωφός, 1964) και γενικότερα οι πολιτικές διώξεις Σλαβομακεδόνων, υπήρξαν θεμέλιο πάνω στο οποίο χτίστηκε η μετέπειτα συντηρητικότητα της πόλης. Αργότερα, σαν φυσική συνέχεια των προαναφερθέντων έρχεται ο μητροπολίτης Καντιώτης. Το 1951 τοποθετείται ιεροκήρυκας στην Αθήνα. Οργανώνει τις δικές του παραεκκλησιαστικές ομάδες και αναπτύσσει έναν ορθόδοξο φονταμενταλισμό, ζητώντας την απαγόρευση του καρναβαλιού, των χορών, των καλλιστείων, των γυμναστικών επιδείξεων στα σχολεία και της ψήφου των γυναικών! Από το 1967 όπου διορίζεται μητροπολίτης Φλωρίνης, εγκαθιστά στην πόλη και εν γένει στην περιοχή, με έντονη

πολιτική στήριξη, ένα καθεστώς περιορισμού της έκφρασης σε όλα τα επίπεδα πέραν του εθνοθηρησκευτικού. Από αφορισμούς μέχρι γκρέμισμα μη ελληνικών εκκλησιών²

Επίκεντρο της ανάλυσης μας δεν είναι η κριτική του συντηρητισμού της Φλώρινας ή κάποιας άλλης επαρχιακής πόλης. Το δίπολο πολιτισμένα, σπουδαγμένα, προοδευτικά αστικά κέντρα και παρωχημένα, οπισθοδρομική περιφέρεια δεν ικανοποιεί κάτι άλλο πέραν της στερεοτυπικής αντίληψης ότι μια πόλη είναι μία οντότητα, ανεξάρτητη από τους κοινωνικούς συσχετισμούς που την διαμορφώνουν και το ανθρωπινό στοιχείο που εγγενώς εμπεριέχει. Μια λογική αντίφαση δηλαδή και μία άρνηση εποικοδομητικού διαλόγου.

«Η πόλη αποτελείται από ανθρώπους ενώ η χώρα είναι κυρίως «έδαφος» ή χαρτογραφικό περίγραμμα, για να μην πούμε εθνική ιδεολογία. Η πόλη είναι ο πυρήνας της κοινωνίας και, μάλιστα, της ίδιας της Ιστορίας.

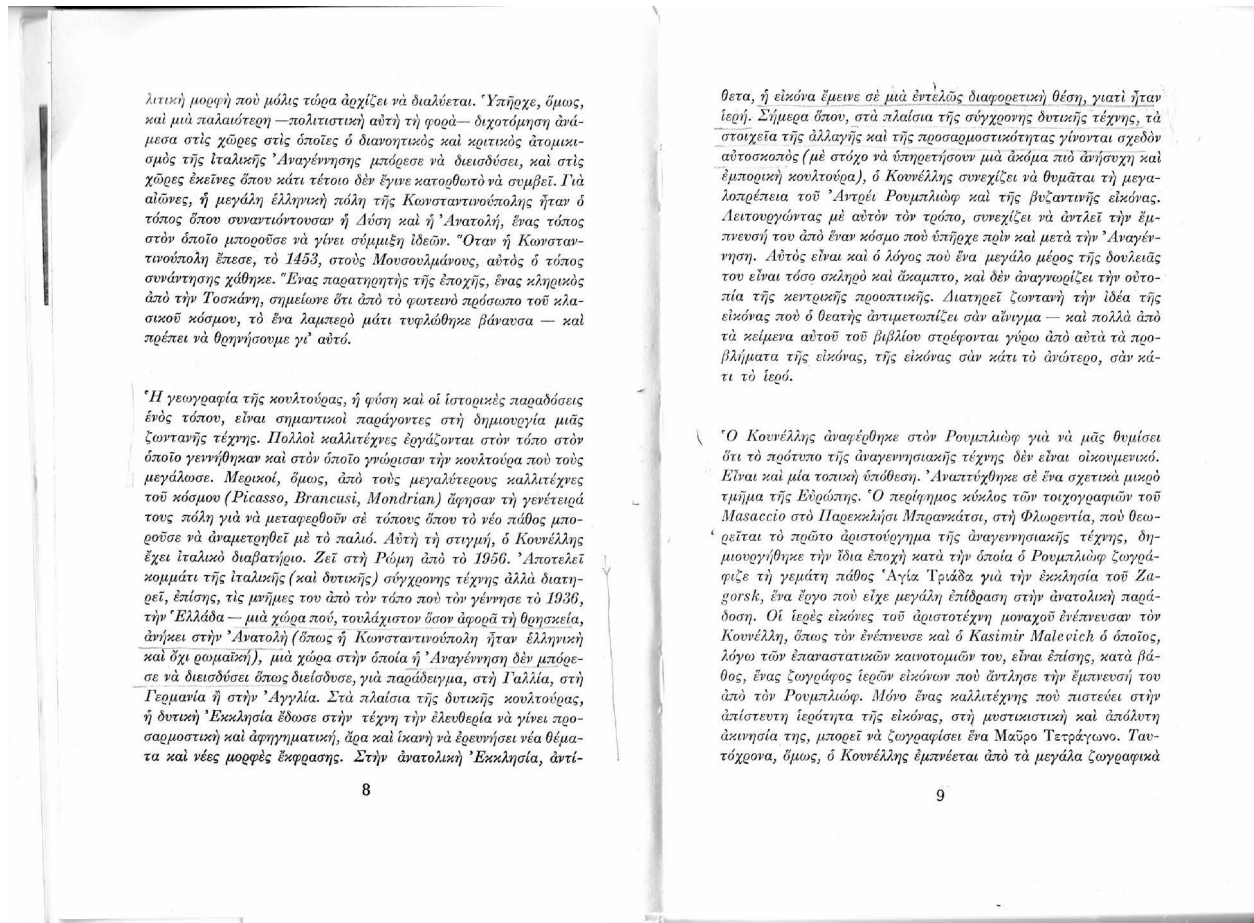
Είναι φανερό, λοιπόν, πως η απουσία της συστηματικής διδασκαλίας της πόλης με ζητήματα από τη θεωρία της συγκρότησής της και παραδείγματα από τις πολυάριθμες πόλεις του κόσμου, αποτελεί ένα καταφανές παιδαγωγικό έλλειμμα. Και μάλιστα έχει μια βαθύτερη ενδοεθνική γεωπολιτική σημασία που πρέπει να αναζητηθεί. Η Γεωγραφία μαζί με την Ιστορία, καθώς και η λογοτεχνία και ο κινηματογράφος μπορούν να συμβάλουν στην αποκατάσταση αυτής της εκπαιδευτικής ασυμμετρίας»³

2. <http://www.iospress.gr/ios2000/ios20000116c.htm>

3. Ρέντζος Γιάννης, Αναπαραστάσεις της Πόλης, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας

Η όλη αυτή «ειδωλολατρία» που συναντάται στην Φλώρινα, δεν είναι αποκομμένη από την τέχνη. Εξετάζονται παράλληλα και εξηγούν συνεχώς η μία την άλλη. Η τέχνη εξάλλου είναι και μία τοπική υπόθεση. Ένας όρος ο οποίος μας βοηθάει στην κατανόηση της παραπάνω πρότασης είναι ο όρος της ψυχογεωγραφίας (Ian Sinclair, Arthur Machen, ο H.P. Lovecraft, Guy Debord/ Situationists). Ψυχογεωγραφία όπως ορίζεται από την Καταστασιακή Διεθνή είναι η μελέτη των εξειδικευμένων επιπτώσεων του γεωγραφικού περιβάλλοντος (είτε είναι συνειδητά οργανωμένο είτε όχι) επί των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς των ατόμων. Το γεωγραφικό περιβάλλον, είναι ένα ανομοιογενές σύμπλεγμα χαρακτηριστικών του φυσικού τοπίου και της πολεοδομίας, εικόνων, αλληλεπιδράσεων, συμβολισμών, καταστάσεων, κανόνων, προκαταλήψεων, επαναλήψεων που προκαλούν προβολές και αντανakλάσεις του ψυχικού κόσμου του υποκειμένου στο περιβάλλον του. Εφόσον δεν συμφωνούμε σε κάποια κοινή, αντικειμενική πραγματικότητα, η ψυχογεωγραφία είναι ίσως η μόνη γεωγραφία εντός της οποίας μπορούμε να κατοικήσουμε. Η τέχνη λοιπόν, άμεσα συνδεδεμένη και μοριασμένη με ότι εμπιριέχει το πλαίσιο εντός του οποίου δημιουργείται, δε θα μπορούσε να μην φέρνει στίγματα της εν δυνάμει ιστορίας αλλά και της γενεαλογίας της ηθικής ενός τόπου.

Η αναγεννησιακή τέχνη και ο διαφωτισμός δεν μπόρεσαν να διεισδύσουν στην Ορθόδοξη εκκλησία όπως διεισδύσαν στην Καθολική. Ο κριτικός ατομικισμός άργησε κάπως να εισχωρήσει σε αυτήν. Η εικόνα κράτησε μια εντελώς διαφορετική θέση, παρέμεινε ιερή⁴ Η θέση αυτή της εικόνας στην 'ανατολή' είναι πιο άκαμπτη σε σχέση με την ευελιξία και τον απελευθερωμένο υποκειμενισμό της σύγχρονης δυτικής τέχνης (ορισμένες φορές υποταγμένη στην καταναλωτική και

4. Λιμναία οδύσσεια, Κουνέλλης Γιάννης, σελ. 7-9

θεαματική υπερβολή), χωρίς αυτό να είναι πρόβλημα ή ασυνέχεια. Είναι απλά αυτό που είναι, μια ερμηνεία του φαντασιακού που εκφράζεται μέσω της τοπικής ανθρώπινης νόησης και δημιουργικότητας. Εμπιριέχει φολκλόρ στοιχεία και είναι εντός του πλαισίου που την καλλιεργεί.

Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του τμήματος υπήρξαν αντιδράσεις και διαμαρτυρίες σε ζωγραφική έκθεση γυμνών. Αυτό που μας ενδιαφέρει σε αυτό το κομμάτι της ανάλυσης μας, δεν είναι το γιατί. Αλλά η διαρκής εισαγωγή καινούργιων πολιτισμικών στοιχείων στο ήδη υπάρχον. Μας αφορά το να βρίσκεται σε κίνηση και να γίνεται πολύμορφο το πέπλο μίας κοινωνίας και σαφώς και ιντριγκάρει ο ρόλος ενός πανεπιστημιακού τμήματος εντός αυτής της διαδικασίας (ειδικά ενός τμήματος εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών). Η ενδελεχής ανάγνωση και αποδοχή του παρελθόντος ενός τόπου, ας γίνεται με το ένα μάτι να κοιτάει πίσω και το άλλο να κοιτάει μπροστά. Ας συγκρούεται συνεχώς η διατήρηση και η συντήρηση αξιών με τον χρωματισμό αυτών και την εισαγωγή όλο και περισσότερων χρωμάτων στον τοπικό καμβά.

Λιμναία οδύσσεια, Κουνέλλης Γιάννης, σελ. 8-9

Η Αγία Όλγα

Η Αγία Όλγα είναι κτίριο χτισμένο τη δεκαετία του 1930 και ξεκίνησε να λειτουργεί ως «οικοκυρική σχολή θηλέων» του «Συλλόγου για τη διάσωση των Ελληνικών Γραμμάτων» σε συνεργασία με τον Δήμο και τη Νομαρχία Φλώρινας. Ένα εγχείρημα που εντάσσεται στην ευρύτερη ιδέα εξελληνισμού των Βορείων Επαρχιών με νυχτερινά σχολεία, νηπιαγωγεία, οικοκυρικές και γεωργικές σχολές. Το 1940 επιτάχθηκε για να λειτουργήσει ως στρατιωτικό νοσοκομείο, και το '41 με την εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων έγινε κέντρο ψυχαγωγίας του γερμανικού στρατού. Μετά το 1945 στο κτίριο στεγάστηκε μια μονάδα του βρετανικού στρατού και όταν αυτή αποχώρησε έμεινε άδειο. Επαναχρησιμοποιείται το 1952-1953 ως «Παιδόπολη Αγία Όλγα» υπό την ευθύνη της Ειδικής Υπηρεσίας Περίθαλψης Ελληνοπαιδών. (βασιλικό παιδοφύλαγμα/ τα ορφανά της Φρειδερίκης/ αποτροπή της μετακίνησης παιδιών από το Δημοκρατικό Στρατό στις ανατολικές χώρες/ το σύστημα αυτό έδινε έμφαση στην εξύμνηση του ελληνοχριστιανικού ιδεώδους και της μάννας όλων των παιδιών Φρειδερίκης). Μέχρι το 1970 το Ίδρυμα λειτούργησε ως Αγροτική και Οικοκυρική σχολή απευθυνόμενη σε κορίτσια αγροτικών οικογενειών του Νομού, που είχαν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, προσφέροντας γνώσεις της αγροτικής παραγωγής και προετοιμασία για την ανάληψη του παραδοσιακού γυναικείου ρόλου στην οικογένεια. Η εκπαίδευση είχε διάρκεια δύο χρόνια. Από το 1970 μέχρι το 1980 μετεξελιχθηκε σε κλειστή Επαγγελματική Σχολή, και παρείχε βεβαίωση Κατωτέρας Τεχνικής Σχολής. Το 1998 έγινε συνένωση με τον Τομέα Κοινωνικής Φροντίδας Φλώρινας και αποτελούν πλέον τον ενιαίο Φορέα Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών, που ονομάζεται Κοινωνικές Υπηρεσίες Ε.Ο.Π Νομού Φλώ-

ρινας. Ο φορέας αυτός παρέχει τις υπηρεσίες του ως το Φεβρουάριο του 2003, που διαχωρίζονται ξανά οι δύο Υπηρεσίες. Ταυτόχρονα γίνεται και η μεταστέγαση της Παιδόπολης σε πτέρυγα, που παραχωρήθηκε με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας από το Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων Φλώρινας (Κ.Π.Μ.Α.)⁵.

Η οικοκυρική σχολή, 1932

5. Ανδρέου, Α., Ηλιάδου-Τάχου, Σ. & Μπέτσας, Γ. (2008). Από το «παιδομάζωμα» στο βασιλικό «παιδοφύλαγμα»: μεταπολεμικές όψεις κοινωνικής δικαιοσύνης στις Βόρειες επαρχίες της χώρας. Στο 5ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης με θέμα: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη». Διαθέσιμο στο: <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/?section=985&language=el&itemid7>

Μεκάσης, Δ. Η ιστορία του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής Φλώρινας. Διαθέσιμο στο: <http://vounisios.pblogs.gr/2015/09/h-istoria-toy-kthrioy-ths-oikokyrikhs-sholhs-flwrinas.html>

εικ1: florineanews.blogspot.com

Το κτίριο προορίζεται για παραχώρηση στην Καλών Τεχνών από την αρχή της λειτουργίας του τμήματος. Αντιμετώπισε διάφορα κωλύματα. Δεν εγκρίθηκε σύννομη η χρηματοδότηση για την επισκευή του επειδή ανήκε σε Σύλλογο για τη Διάδοση Ελληνικών Γραμμάτων. Το 2008, αφού ολοκληρώθηκε η παραχώρηση, ξεκίνησαν εργασίες συντήρησης της στέγης αλλά σταμάτησαν στα «μεγάλα έργα» χωρίς να έχουμε όμως διασταυρωμένες πληροφορίες για τις διαδικασίες αυτές.

Το 2018 ανακοινώθηκε συνοπτικός διαγωνισμός για ανάθεση μελέτης «Στατικής Επάρκειας Υφιστάμενου Κτιρίου Οικοκυρικής Σχολής Αγίας Όλγας στη Φλώρινα». Στα επισυναπτόμενα αρχεία του διαγωνισμού βρήκαμε σημειωμένα στις κατόψεις εργαστήρια που ενώ υπάρχουν στο πρόγραμμα σπουδών, λείπουν από το εγκεκριμένο κτιριολογικό του διαγωνισμού, όπως η φωτογραφία, τα πολυμέσα, το ψηφιδωτό, το κόσμημα, η σκηνογραφία και η αιογραφία. Πράγμα που μάλλον σημαίνει ότι θα ήταν απαραίτητη η ολοκλήρωση της αποκατάστασης του κτιρίου για την παράλληλη λειτουργία του με το νέο κτίριο του διαγωνισμού.

Θεωρούμε πως αυτό το κτίριο αξίζει να ενταχθεί στο κτιριολογικό πρόγραμμα της σχολής. Η ιστορία του αλλά και η τοποθεσία του, στην ακμή της πόλης και στους πρόποδες του βουνού μάς αφήνει να φανταστούμε σενάρια για την κατοίκησή του. Το μέγεθος του βέβαια δεν αρκεί για να χωρέσει όλο το πρόγραμμα της σχολής και οι χώροι του είναι κάπως περιορισμένοι. Σκεφτήκαμε για λίγο να προτείνουμε την επέκταση της σχολής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΤΜΗΜΑ ΔΟΜΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
Δ.Τ.Ε./ Π.Δ.Μ

ΜΕΛΕΤΗ: ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΑΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ
ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ
ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΛΓΑΣ
ΣΤΗ ΦΛΩΡΙΝΑ

ΧΡΗΜ/ΤΗΣΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΕ
02.001.9762

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Γίνεται γνωστό σε όλους τους ενδιαφερόμενους ότι για τον υπόψη συνοπτικό διαγωνισμό ανάθεσης της μελέτης «ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΑΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΟΙΚΟΚΥΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΛΓΑΣ ΣΤΗ ΦΛΩΡΙΝΑ» ισχύουν τα παρακάτω συμπληρωματικά δεδομένα :

1. Ανανώωση και γνώση του κτιρίου

Ορίζεται επίπεδο γνώσης " ΠΛΗΡΗΣ ΓΝΩΣΗ" κατά EC8-3 , το αντίστοιχο κατά ΚΑΝ.ΕΠΕ " Υψηλή Σ.Α.Δ".

2. Στάθμη επιτελεστικότητα

Ορίζεται ως στάθμη επιτελεστικότητας "Οριακή κατάσταση σημαντικών βλαβών (SD)" για επαναληψιμότητα σεισμού 475 έτη κατά EC8-3, το αντίστοιχο κατά ΚΑΝ.ΕΠΕ "B1-Προστασία Ζωής".

3. Σύνταξη Προμετρήσεων

Υποχρέωση του αναδόχου είναι μαζί με τα παραδοτέα που περιγράφονται στο Τεύχος Τεχνικών Δεδομένων, είναι η υποβολή προμετρήσεων των εργασιών που ενδεχομένως να προκύψουν από τη σύνταξη της μελέτης.

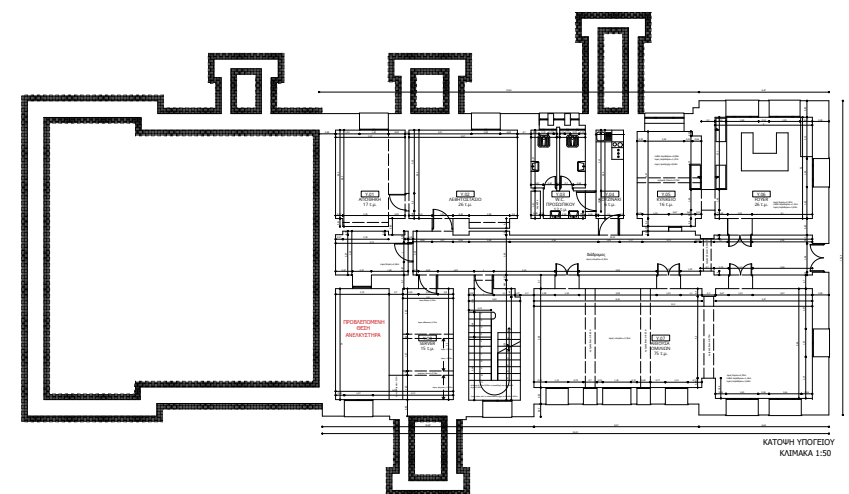
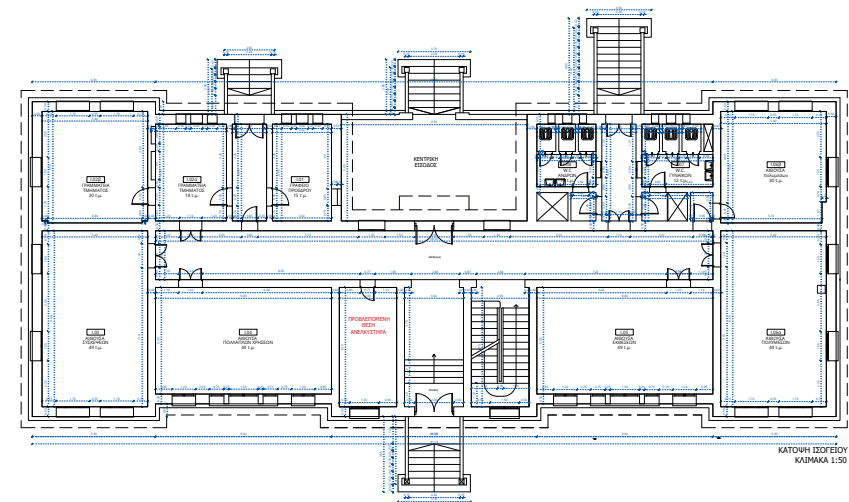
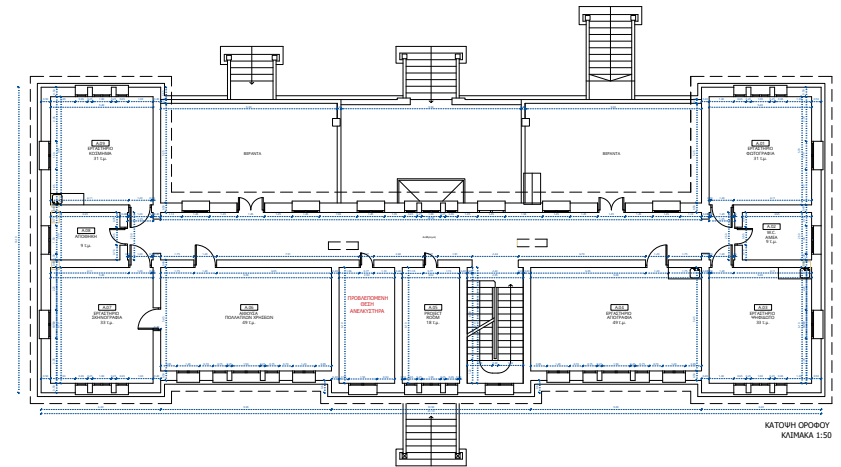
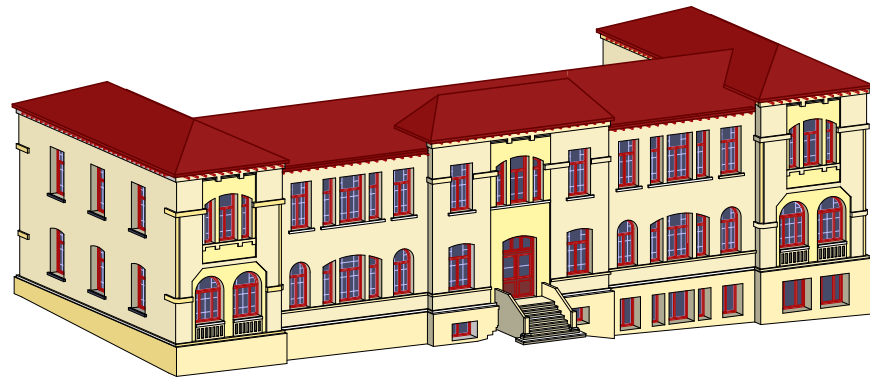
Κοζάνη, 08-05-2018

Ο Αν. Πρύτανης

Καθηγητής Γεώργιος Μαρνέλλος

στο ελεύθερο οικόπεδο δίπλα του. το οποίο είναι περίπου 3.451 τμ. Το εγκεκριμένο κτιριολογικό προτείνει 4.635 τμ για το συνολικό μεικτό εμβαδόν του κτιρίου. Αν διαλέγαμε το οικόπεδο της αγίας Όλγας φαίνεται πως θα περιοριζόμασταν και θα ερχόμασταν πολύ κοντά με το παλιό κτίριο. Αν και

αυτό θα είχε κάποιο ενδιαφέρον για τις πιθανές λύσεις (θα έπρεπε να αναπτυχθούν σε ορόφους για να μην περιοριστεί ο υπαίθριος χώρος κλπ.), θα χανόταν το ενδεχόμενο μελλοντικής επέκτασης και την διατήρηση (ή δημιουργία αν δεν υπήρχε πιο πριν) μιας κίνησης.

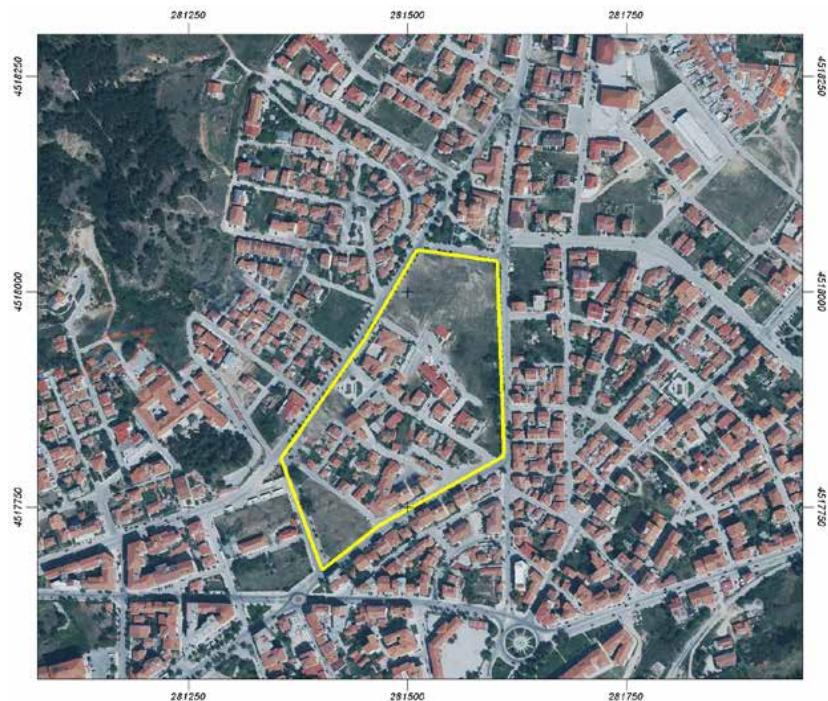

Ένα στρατόπεδο

Πολύ κοντά στην Αγία Όλγα βρίσκεται το στρατόπεδο του 1ου τάγματος πεζικού. Πολλά στρατόπεδα με την ανάπτυξη των πόλεων βρέθηκαν στα κέντρα τους, και συνήθως σε κομβικά σημεία. Βρίσκουμε πολλά παραδείγματα παραχώρησης παλιών ανενεργών στρατοπέδων στις πόλεις (πχ Π. Μελλά, Κόδρα κ.α.) με επιχειρήματα για το δημόσιο χώρο, τα πάρκα, τα «αστικά κενά» κλπ.

Αυτό το κομμάτι γης, αν δεν είχε τον εξωεδαφικό χαρακτήρα του στρατοπέδου, θα ήταν κομμάτι της πόλης, όπως θέλει το κτηματολόγιο καμουφλάροντάς το να πιστεύουμε. Τώρα είναι εκεί, κενό*, και το φανταζόμαστε να ανοίγει για να γίνει ένας νέος δημόσιος χώρος για την πόλη.

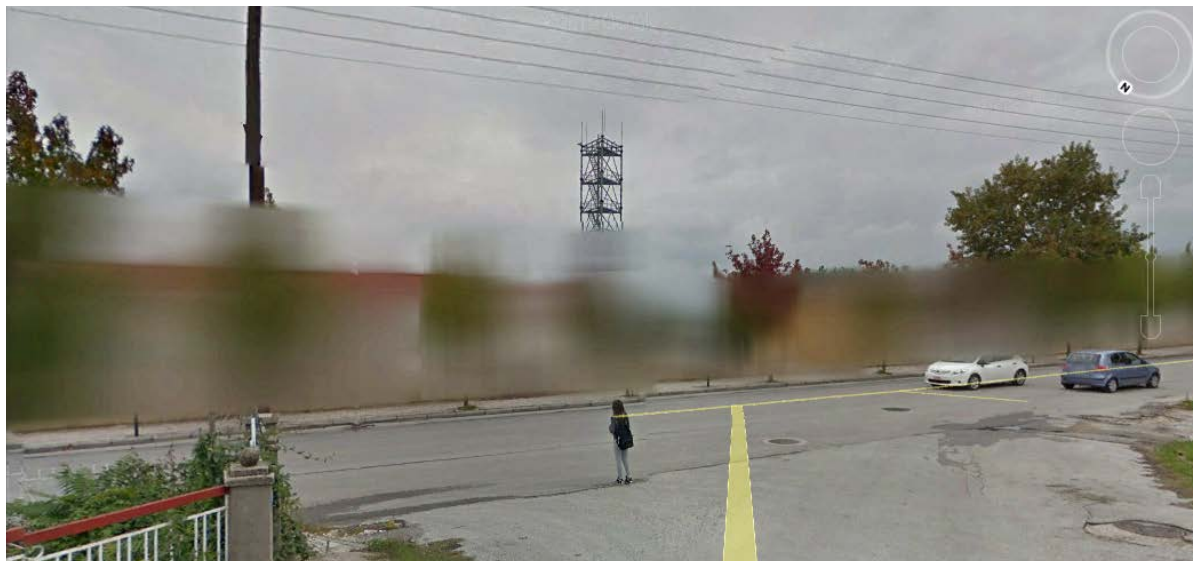
Άρα το θέμα μετατοπίζεται στη διαχείριση της έκτασης του στρατοπέδου ως νέο κομμάτι της πόλης, που ήταν πάντα εκεί αλλά εσωστρεφές και αυτοαναφορικό. Ένα μέρος εξωεδαφικό**,

*δεν είναι πλήρως ανενεργό, λειτουργούν εκεί λίγα γραφεία και το στρατοδικείο, αλλά ο στρατός έχει φύγει.

**extraterritoriality /εξωεδαφικότητα

Η έννοια προσδιορίζει ορισμένες σχέσεις μεταξύ χώρου, νόμου και αναπαράστασης. Η εξωεδαφικότητα ρυθμίζει τη λειτουργία και την κυκλοφορία ανθρώπων και πραγμάτων σε χώρο ή σύνορα, κάποιες φορές με αποκλεισμό και άλλες με συνθήκη εξαίρεσης.

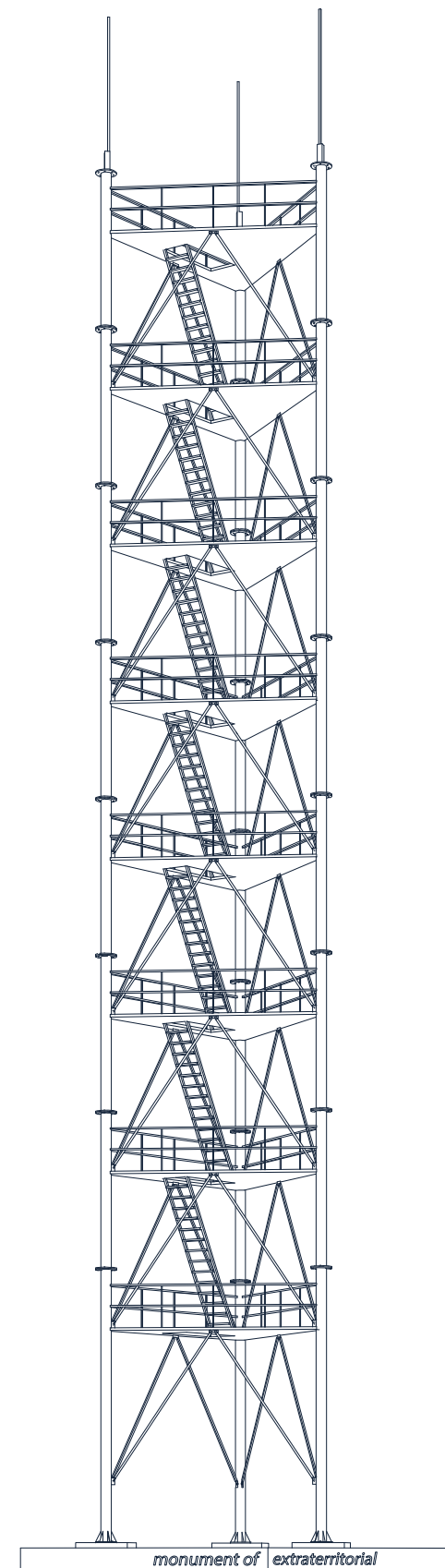
φωτογραφία απο google maps

Σαν μερικώς ενεργό στρατόπεδο, η πρόσβαση είναι περιορισμένη όπως και οι πληροφορίες που μπορούμε να έχουμε για αυτό. Οι ψηλοί τοίχοι σε διάφορα σημεία της περιμέτρου εμποδίζουν την θέαση προς το εσωτερικό του. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη διακοπή της αστικής συνέχειας και τη δημιουργία ενός 'αστικού κενού' στη πόλη της Φλώρινας. Δεν έχουμε επαρκή αποτύπωση πέρα από την αεροφωτογραφία της google (η οποία πλέον δεν είναι διαθέσιμη, θόλωσε).

Παρ' όλα αυτά κάναμε μια αποτύπωση της κάτοψης και το τοπογραφικό βγήκε με μετρήσεις από τους δρόμους γύρω του. Από την επίσκεψή μας κρίναμε πως τα κτίρια στο εσωτερικό δεν έχουν κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον και πολλά είναι σε κακή κατάσταση. Επομένως, και κυρίως επειδή δεν έχουμε επαρκή στοιχεία, η πρότασή

μας δεν θα περιλαμβάνει διατήρηση και επανάχρησή τους. Θα κρατήσουμε μόνο την κεραία ασυρμάτου, λίγο σαν μνημείο, ένα ίχνος εξωεδαφικότητας.

Εκτός και αν πρόκειται για πάρκο, οι τεράστιες διαστάσεις του κάνουν δύσκολη τη σύγκριση με τους αστικούς δημόσιους χώρους όπως τους ξέρουμε. Μας προβληματίζει η συνεχής συρρίκνωση και ιδιωτικοποίηση τους, όπως και η δυσλειτουργία τους σε κρία περιβάλλοντα. Θα ορίσουμε μια κεντρική πολεοδομική διαχείριση, δρόμους, ιδεατά στερεά που θα ελέγξουν μια επικείμενη διόγκωση του κτιστού προγράμματος, αλλά θα πρέπει να παραμείνει όσο το δυνατόν ανοιχτό, όσο το δυνατόν δημόσιο.

εργαστήριο-κεντρικό σύστημα

τι κρατάμε
μικρές παρεμβάσεις
και σχόλια χρήσης

αίθουσες	θεωρίας και σεμιναρίων / δυνατότητα προβολών
κατευθύνσεις	ενιαίοι χώροι με δυνατότητα δημιουργίας ατομικής “φωλιάς” / ανεξάρτητη είσοδος
εργαστήρια	-περιοδικά προσβάσιμα και για κόσμο εκτός τμήματος -μαθήματα από φοιτητές σε πλαίσιο πρακτικής
αμφιθέατρο	κοινή χρήση με την πόλη / ανεξάρτητη είσοδος
χώροι εκθέσεων	(όπως ήταν) όλη η πόλη
κυλικείο	
βοηθητικοί και διοικητικοί χώροι	
server	
κοινοί χώροι	όχι πλήρης διαχωρισμός
χώροι διαλειμμάτων	εντάσσονται στην εκπαιδευτική / εικαστική διαδικασία

κουζίνα

υβριδικές μορφές / νομαδικές και δικτυακές πρακτικές

workshop

residence

data centre

δανειστική εργαλειοθήκη

Πρώτη προσέγγιση για το πρόγραμμα

Βασιζόμαστε στο κτιριολογικό πρόγραμμα του διαγωνισμού, τις πληροφορίες και τις εντυπώσεις από την επίσκεψή μας στη Φλώρινα, τις συζητήσεις με καθηγητές, φοιτητές και τελειόφοιτους. Οι προτεινόμενες προσθήκες θα αναλυθούν παρακάτω.

Η σχολή πρέπει να συνεχίσει να κάνει αισθητή τη παρουσία της στο πόλη, και σε ένα βαθμό το κάνει, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Λόγω έλλειψης επαρκούς εκθεσιακού χώρου οι διπλωματικές εκθέτονται σε διάφορα σημεία της πόλης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το πρόγραμμα των διπλωματικών να παίρνει τη μορφή χάρτη. Αυτός είναι ένας από τους τρόπους που η σχολή δημιουργικά αντιμετωπίζει το πρόβλημα της αυτό.

προσθήκες

≠ κυλικείο / δυνατότητα αποθήκευσης ή προετοιμασίας

περιοδικά προγράμματα με ανοιχτό κάλεσμα
/ παροχή διαμονής ανεξάρτητη από αγορά ενοικίων / απεύθυνση σε ευρύτερο δημιουργικό κοινό / κτίριο **Αγία Όλγα** (++) / ήδη χρησιμοποιείται κτίριο στους Ψαράδες Πρεσπών (ετήσια συνάντηση περιπατητικές πρακτικές)

δίκτυο και αρχείο.

βάση δεδομένων ανεξάρτητη από την αγορά ενοικίου cloud,
συνεργασία με άλλα ιδρύματα, βιβλιοθήκες και δομές
πρόσβαση σε οργανωμένο ψηφιακό αρχείο έργων
και σε πρακτικά σεμιναρίων, ημερίδων, προγραμμάτων

Where the internet lives:

Το διαδίκτυο είναι ο νέος «κοινός τόπος» που διευρύνει το «εδώ». Ωστόσο είναι πολύ παραπλανητική η ονομασία cloud για τον χώρο που στ' αλήθεια καταλαμβάνει. Καθόλου σαν σύννεφο, εύπλαστο ή ελαφρύ, οι εγκαταστάσεις που απαιτεί είναι τεράστιες, μονολιθικές κατασκευές, συνήθως κοντά σε περιοχές όπου παράγεται ενέργεια (για να αποφεύγεται απώλεια κατά τη μεταφορά της), με χαμηλή μέση θερμοκρασία για τη λιγότερη δυνατή ανάγκη ψύξης των εγκαταστάσεων και μακριά από πόλεις, είναι η νέα μεγαλύτερη και πιο περιζήτητη αγορά ενοικίου. Όλοι χρησιμοποιούμε διαδικτυακό χώρο, λίγοι (όλο και περισσότεροι) τον παρέχουν.

Η ευρεία χρήση του διαδικτύου το καθιστά κοινό. Ο Liam Young σημειώνει για την ανάδυση ενός νέου είδους αρχιτεκτονικής, τα data centre (βάσεις δεδομένων).

«..αυτές οι υπερμεγέθεις μονολιθικές εγκαταστάσεις δεν είναι σχεδιασμένες να κατοικούνται από ανθρώπους, αλλά με τις απίστευτες διαστάσεις τους και την ακραία απλότητα και αυστηρότητα δεν είναι σύνομες με την λεπτότητα ενός νέου τεχνολογικού υψηλού»⁶7.

Για την έκθεση των OMA 'Countryside: Future of the World' ο Rem Koolhaas εξετάζει τρόπους μέσω των οποίων οι αρχιτέκτονες ίσως καταφέρουν να συνδυάσουν αυτές τις καταστάσεις με πολιτιστικά προγράμματα και να τις κάνουν προσιτές σε κόσμο που κανονικά αποκλείουν.

Ωστόσο, ο Koolhaas διατηρεί την απόσταση. Μας ενδιαφέρει περισσότερο μια προσέγγιση στην οποία δεν επισκεπτόμαστε την «εξοχή» για να δούμε τα τεχνολογικά επιτεύγματα, έστω,

συνδυασμένα με πολιτιστικά προγράμματα, μουσεία ή εκθέσεις, αλλά μια προσέγγιση που θα ερευνούσε τις δυνατότητες αλλαγής της οργάνωσης και της διεύθυνσης των δυνατοτήτων του σχεδιασμού και των κοινωνικών σχέσεων.

Η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας του ψηφιακού χώρου μάς γεννά την επιθυμία να ερευνήσουμε την αυτονομία που μπορεί να παρέχει μια τέτοια εγκατάσταση στη δομή του πανεπιστημίου. Πρακτικά, δεν έχει καμία σημασία αν η βάση δεδομένων θα είναι στην Ανταρκτική ή στο υπόγειο του κτιρίου μας. Χωρίς όμως να έχουμε τη δυνατότητα της google ή της amazon για μια ιδανική τοποθεσία (με τις προδιαγραφές που περιγράψαμε παραπάνω) φέρνουμε την εγκατάσταση στο οικόπεδο που διαλέξαμε, ανοίγοντας μια συζήτηση για τους περιορισμούς και τις δυνατότητες.

6. «(..) they illicit the sensibilities of a new technological sublime». (ελεύθερη μετάφραση).

7. Liam Young - Machine Landscapes_ Architectures of the Post Anthropocene, σελ. 62

John Gerrard,
Farm (Pryor Creek, Oklahoma),
2015

above: Built from repetitive modules and components, the data farm can be extended indefinitely, always growing to accommodate our culture's dataset.

right: The anonymity of Google's building disguises the extraordinary technology and cultural archive that is housed within.

2

John Gerrard,
Farm
(Council Bluffs, Iowa),
2015

The primary function of the architecture is to condition and move air at the right temperature through the stacks of servers it holds inside.

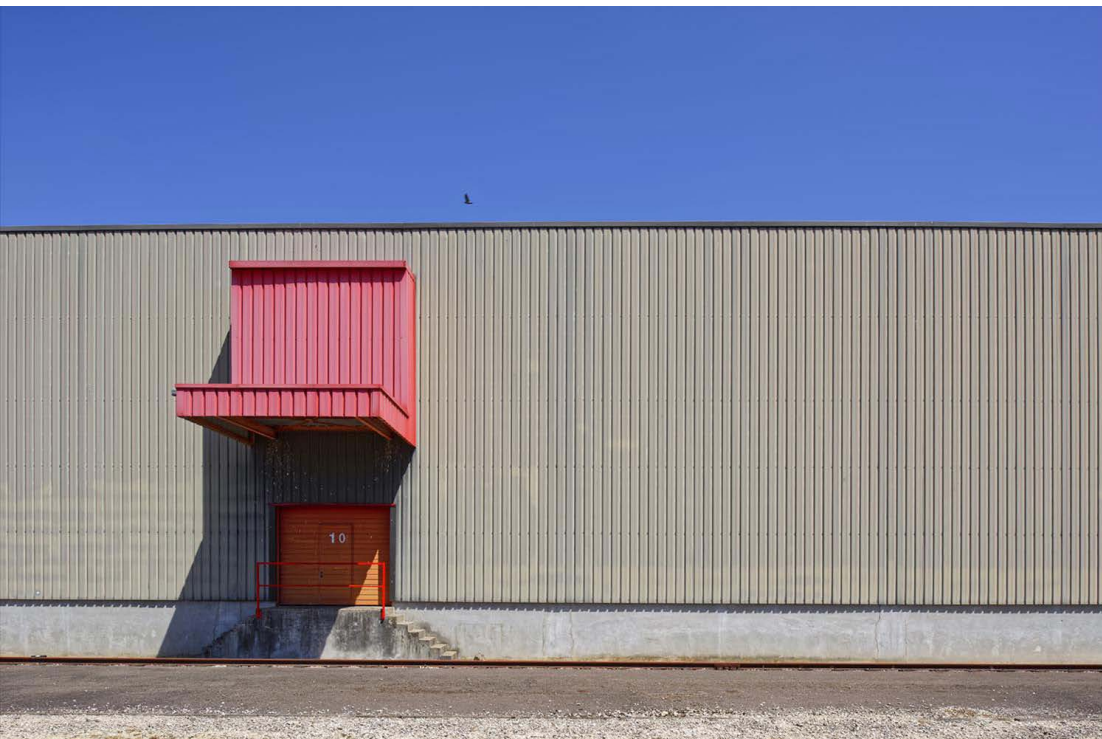

Gerrard's images are devoid of any people. The infrastructure of the Internet does not need human inhabitants and does not encourage visitors.

3

εικ. 2-3 : Liam Young - Machine Landscapes_ Architectures of the Post Anthropocene, σελ. 56-57

Cyrille Dubreuil, The Bow

Το data center είναι ένας δεσμευμένος χώρος (είτε εντός ενός κτηρίου είτε ανεξάρτητος) ο οποίος παρέχει ένα μεγάλο φάσμα ψηφιακών υπηρεσιών. Πρόκειται για ένα χώρο στον οποίο στεγάζονται υπολογιστές, συστήματα υπολογιστών, διακομιστές, συστήματα τηλεπικοινωνιών, συστήματα αποθήκευσης πληροφορίας και προστασίας αυτής. Ουσιαστικά αποτελεί μια ψηφιακή οντότητα που συνδέει δίκτυα, λειτουργεί ως αποθηκευτικός χώρος αλλά και ως παροχή ψηφιακής υποστήριξης. Έχει μεγάλες ενεργειακές ανάγκες για τις οποίες χρειάζεται εφεδρική ενίσχυση και προϋπόθεση ύπαρξής του είναι ένα ισχυρό και γρήγορο διαδίκτυο. Οι βάσεις δεδομένων είναι κοστοβόρες και παγκοσμίως αποτελούν προνόμιο λίγων. Χρησιμοποιούνται για μεγάλης κλίμακας δημόσιες υπηρεσίες, κάλυψη αναγκών των δικτύων διανομής ενέργειας, βιομηχανίας και σύγχρονων μεγάλων ιδιωτικών

εταιριών. Παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι αποτελούν κατά κάποιο τρόπο σε συμπόρευση με την ταχύρυθμη εξέλιξη της παρεμφερούς ψηφιακής τεχνολογίας, το μεταίχμιο της μετάβασης σε μετα-βιομηχανική κοινωνία, όπου η παροχή σημαντικών και τεχνητά αναγκαίων υπηρεσιών αναδιμορφώνει την δομή της σύγχρονης βιομηχανίας και αναθεωρεί ως προς τις πραγματικές οικονομικο-κοινωνικές και επομένως εργασιακές της ανάγκες.

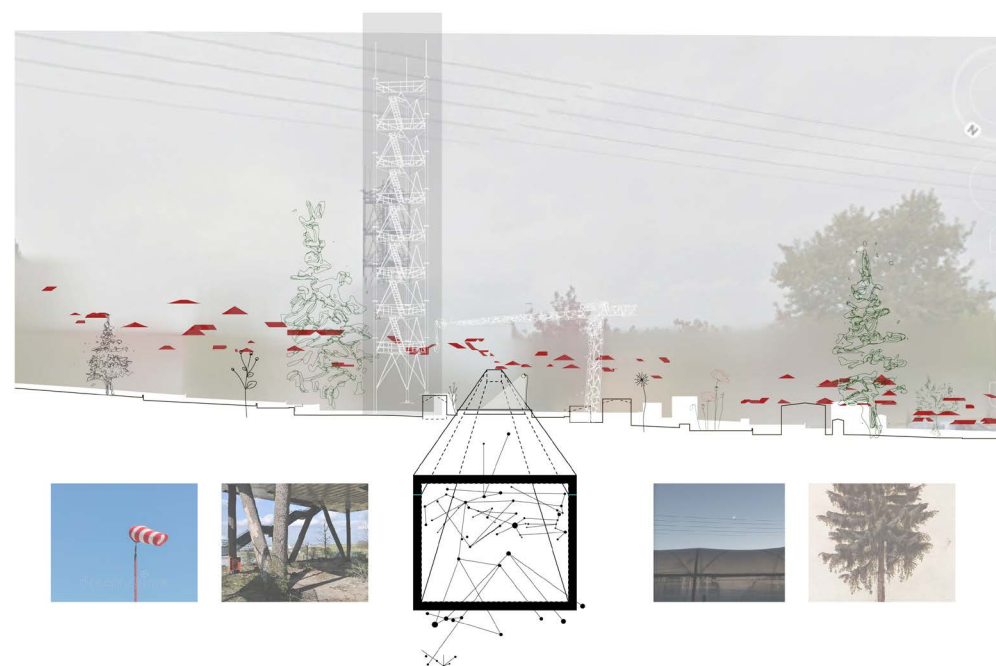
Μπορεί, στην Ελλάδα των 14 μόνο ιδιωτικών πάροχων, να ακούγεται φιλόδοξη και οριακά φουτουριστική η σκέψη της σύνδεσης μιας πανεπιστημιακής δομής στη Φλώρινα με ένα data base. Σίγουρα υπερβαίνει και σαν δομή το

πανεπιστήμιο αυτό καθαυτό. Ωστόσο το κομμάτι που μας ενδιαφέρει είναι η κατανόηση και επομένως η διεκδίκηση του δημόσιου ψηφιακού χώρου. Αρκεί να φανταστούμε ένα data center ως ένα άπειρο φάσμα σύγχρονων δυνατοτήτων, όπως: παροχή ισχυρής ψηφιακής υποστήριξης και γρήγορης επεξεργασίας σε δημόσιες υπηρεσίες, ιδιωτικούς φορείς, τοπική βιομηχανία, βιοτεχνία, κολεκτίβες, αποθηκευτικός χώρος και δημιουργία αντιγράφων των αποθηκευμένων αρχείων, ψηφιακές βιβλιοθήκες, ψηφιακό πολιτισμικό υλικό, προστασία ψηφιακών δεδομένων σε κλίμακα μεγαλύτερη μιας επαρχιακής πόλης, δυνατότητα ύπαρξης διαφόρων server, επομένως αυτόνομη εξυπηρέτηση του κάθε "client"⁸ ξεχωριστά χωρίς να υπερφορτώνεται το δίκτυο. Θα μπορούσε να συνοψιστεί ως μια ψηφιακή αυτονομία, βασικό θεμέλιο της εξέλιξης προς την κατεύθυνση μιας πιο ψηφιακής εποχής που διανύει το δυτικό ημισφαίριο σήμερα.

Ένα data center θα μπορούσε ίσως να υλοποιηθεί μόνο με συμπόρευση και συνεργασία φορέων από κάθε κατεύ-

θυνση. Η τεράστια ενεργειακή ανάγκη ενός data center θα προϋπόθετε μια μελέτη και έναν σχεδιασμό που ως πρώτο μέλημα τους θα είχαν το να παραχθεί, από την ίδια την δομή που το εμπεριέχει, ενέργεια η οποία θα το τροφοδοτεί. Ιδέες και παραδείγματα υλοποίησης από το εξωτερικό και την Ελλάδα σε πολύ μικρότερη κλίμακα, υπάρχουν. Ακόμα κι αν φαντάζει μακρινό το να διαθέτει ένα πανεπιστήμιο ένα δικό του data center αντί για ένα απλούστερο δίκτυο υπολογιστών και έναν server, εμείς εστιάζουμε στο ζήτημα που μας αφορά. Στην κατανόηση του ψηφιακού χώρου ως ένα πεδίο ή μια σφαίρα διεκδίκησης παροχών και υπηρεσιών και όχι ως κάτι που έρχεται από το μέλλον και όταν φτάσει στην πόρτα μας θα το εξετάσουμε από το μηδέν.

8. Όπου client είναι ο αποδέκτης των υπηρεσιών και server ο πάροχος αυτών.

Residency

Τα residencies (Artist-in-residence) και τα workshops είναι προγράμματα με ανοιχτό κάλεσμα που αναφέρονται σε ευρύ δημιουργικό κοινό. Μπορούν να είναι διεθνή και διεπιστημονικά. Η χρονική διάρκεια ποικίλει από λίγες μέρες έως κάποιες βδομάδες ή μήνες, μπορούν να επαναλαμβάνονται περιοδικά ή να συμβαίνουν μια μόνο φορά. Με λίγα λόγια, δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο μοντέλο. Τέτοια προγράμματα συμβαίνουν όλο και συχνότερα σε όλο τον κόσμο, ενισχύοντας το δημιουργικό δίκτυο. Πλαισιώνονται από συναντήσεις, συζητήσεις, παραγωγή σε διαφορετικό περιβάλλον και έκθεση σε διαφορετικό κοινό. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την άρση του δίπολου καθηγητή-φοιτητή και την ενίσχυση της συνύπαρξης και της συνεργασίας.

Συνηθίζεται η παροχή διαμονής (με μικρό αντίτιμο ή και καθόλου), πράγμα που θεωρούμε σημαντικό, ώστε να μην εξαρτάται και να μην επηρεάζει την αγορά ενοικίων της πόλης. Έτσι ο επισκέπτης μπορεί να μείνει στην πόλη και να εμπλακεί με τον τόπο και τους ανθρώπους του, να συναντήσει και να συνυπάρξει.

Αν και αφορά κυρίως το άυλο κομμάτι του προγράμματος αφού μεγάλο μέρος της ύπαρξής τους εξαρτάται από την οργάνωση και την διάθεση ατόμων, ο σχεδιασμός μπορεί να προβλέψει υποδομές – θύλακες που θα διευκολύνουν τη διεκπεραίωσή τους. Θεωρούμε πως, τουλάχιστον ως σήμερα, τα ενοίκια στην πόλη είναι προσιτά, και πως εάν εξασφαλιστεί μια διαμονή για τους εφήμερους επισκέπτες που θα λειτουργεί ανεξάρτητα από την αγορά (τη συμβατική μηνιαία ενοικίαση) τότε δεν θα επηρεάσουν αρνητικά την οικονομική ζωή της πόλης.

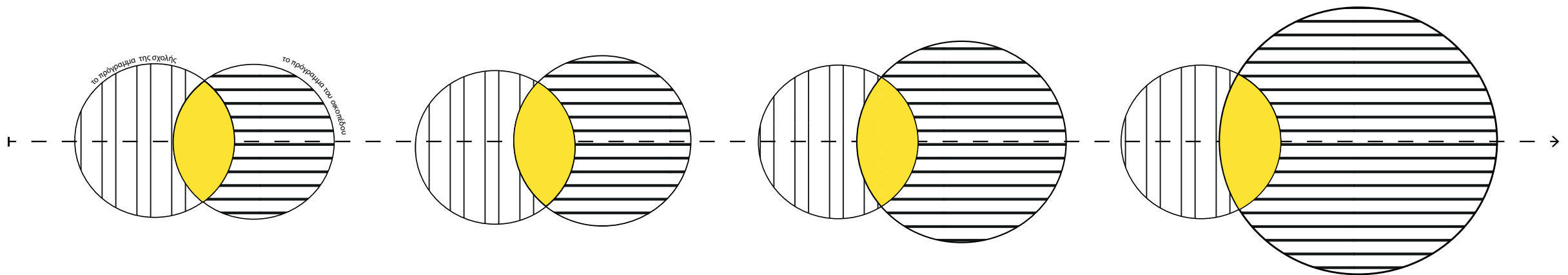
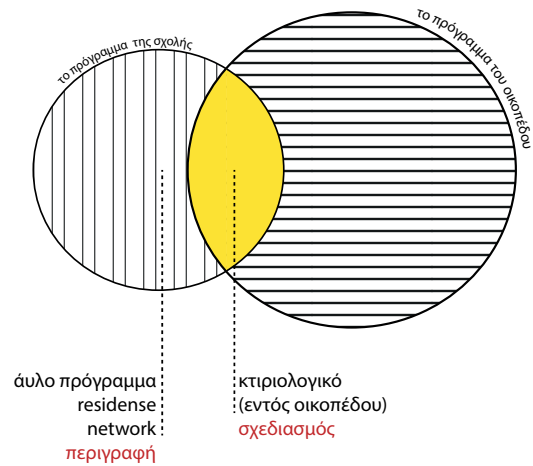
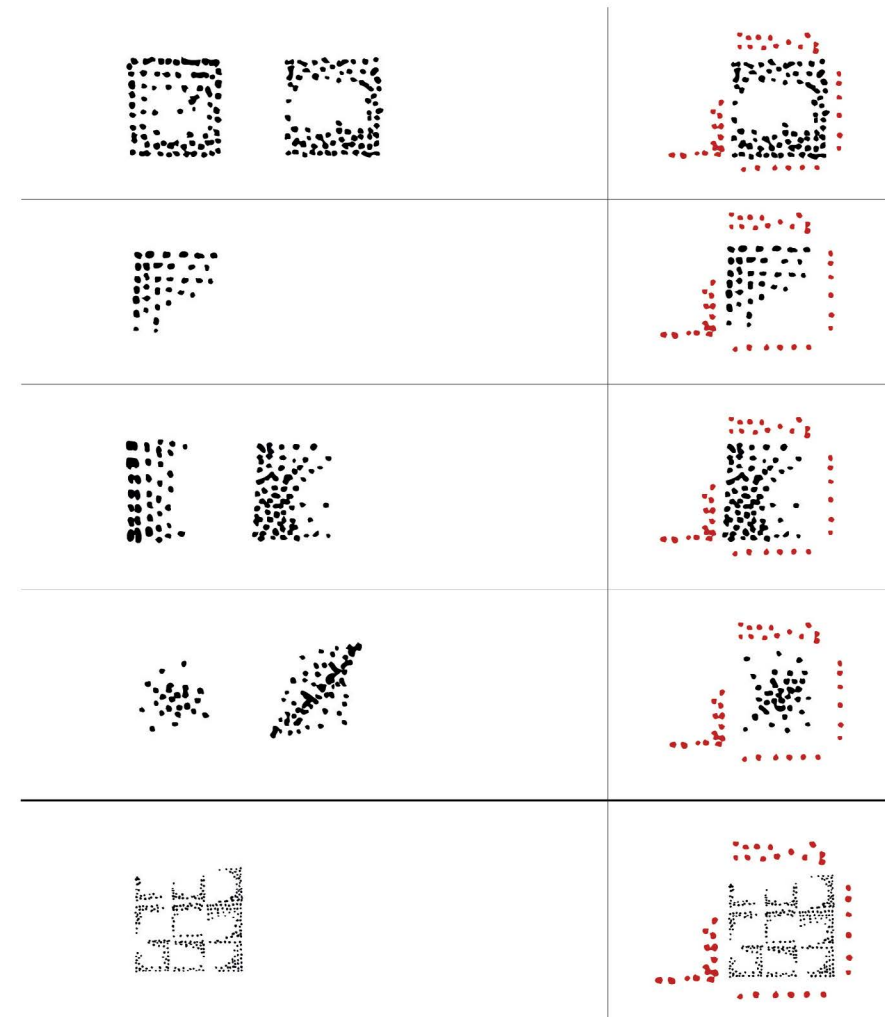
Στο σχεδιασμό μας θα συμπεριλάβουμε χώρους φιλοξενίας της σχολής για τους επισκέπτες των προγραμμάτων

και για τους καθηγητές μη-μόνιμους κατοίκους Φλώρινας αλλά και εξτρά χώρους εργαστηρίων και σεμιναρίων προτείνοντας την ένταξη των νομαδικών αυτών πρακτικών στο πρόγραμμα της σχολής.

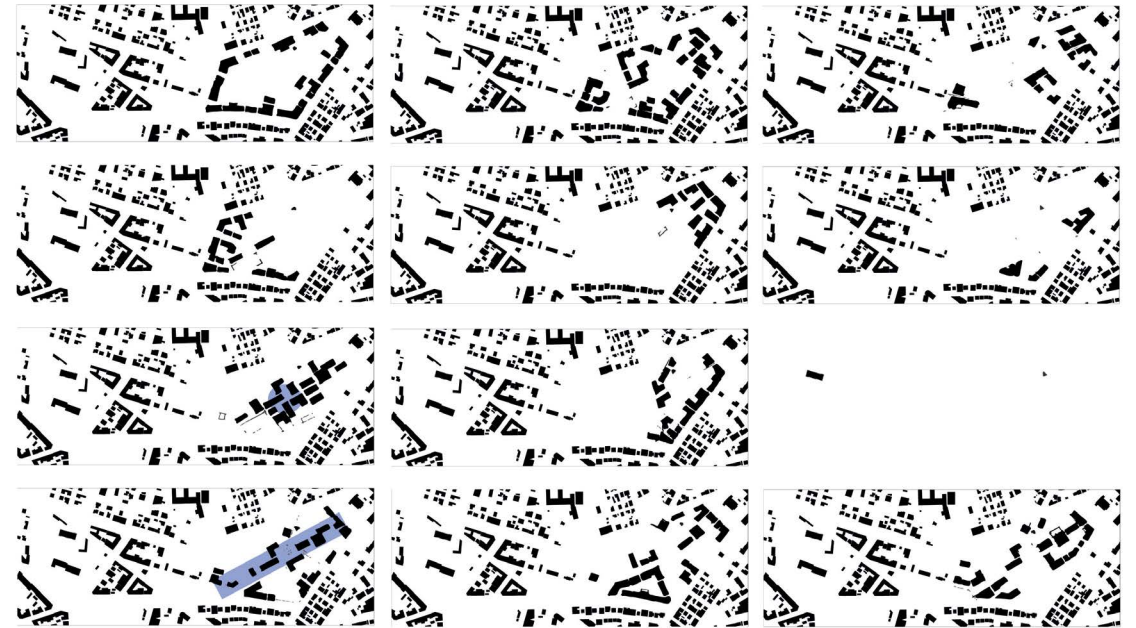
Σχεδιασμός

Με βάση τα στοιχεία και τις παραμέτρους που προαναφέραμε, ο σχεδιασμός ξεκινάει με κάποιες διαγραμματικές σημειώσεις. Οι πρώτες προσεγγίσεις αφορούν τις πυκνώσεις, το ενδεχόμενο να διαχειριστούμε το οικόπεδο σαν ένα, με εντάσεις στις ακμές του ή το κέντρο του ή τη διάσπαση σε επιμέρους περιοχές. Με γαλάζιο σημειώνονται οι ποιότητες που μας ενδιαφέρουν. Βασικό: φανταζόμαστε την πυκνωση να συμβαίνει σταδιακά και βάσει των αναγκών του προγράμματος που θα προκύψουν στο μέλλον, τόσο στο πανεπιστημιακό πρόγραμμα, όσο και στο τμήμα της «πόλης». Αυτό το τελευταίο, θα παραλάβει κτίσματα στην κλίμακα του δομημένου της πόλης και με ανάλογο πρόγραμμα.

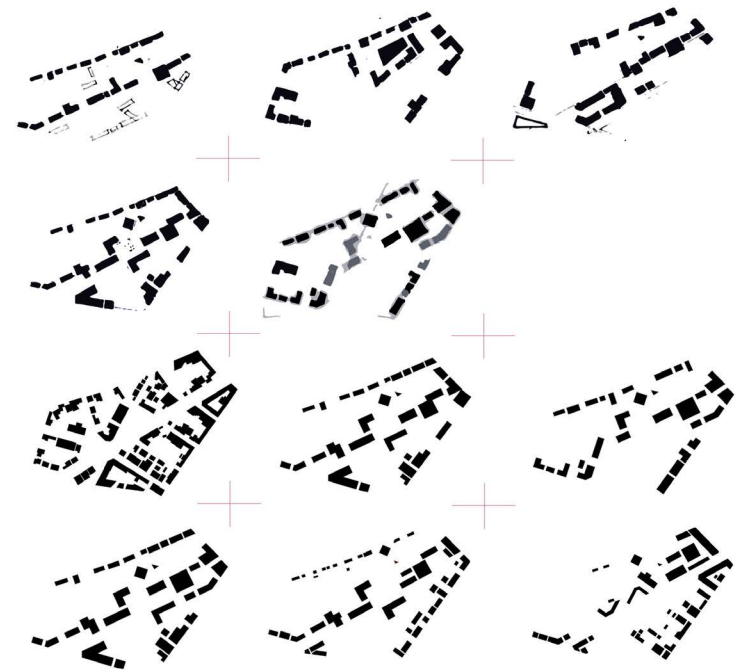

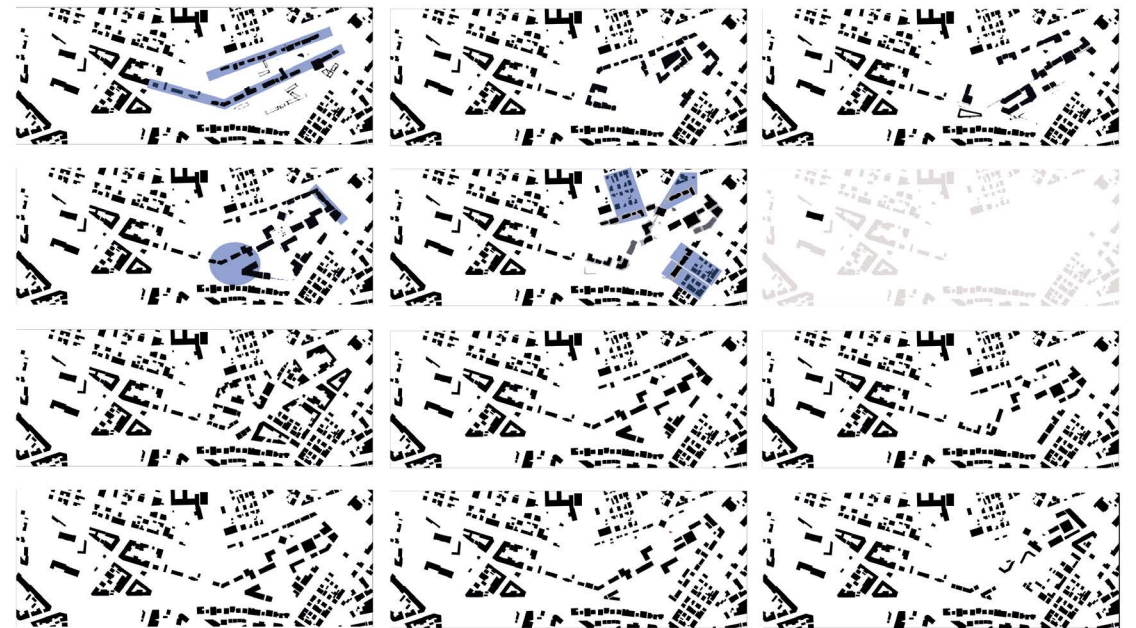
οκίτσα

σε νόλου πλαν

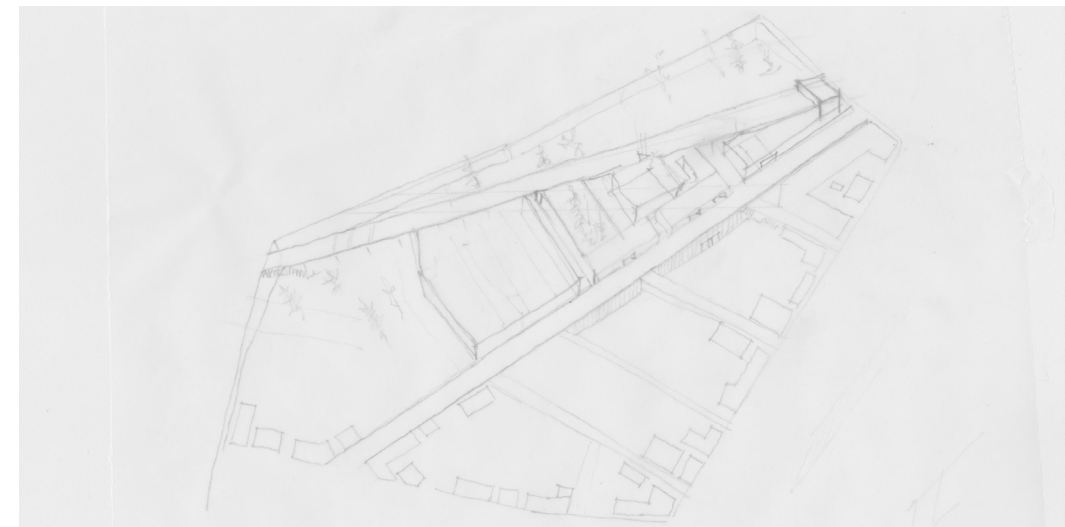
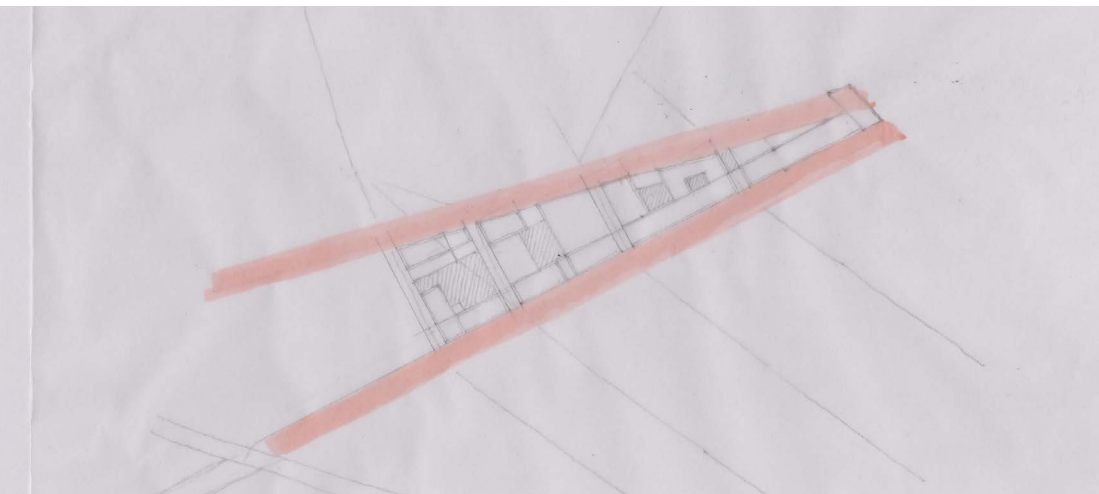
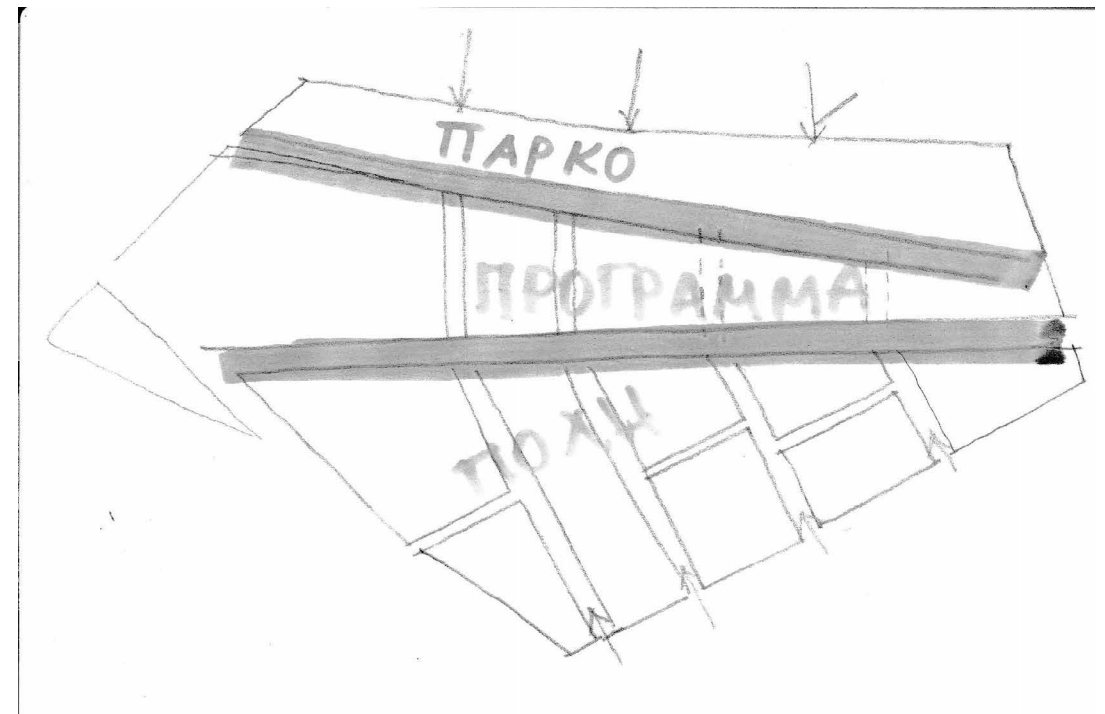
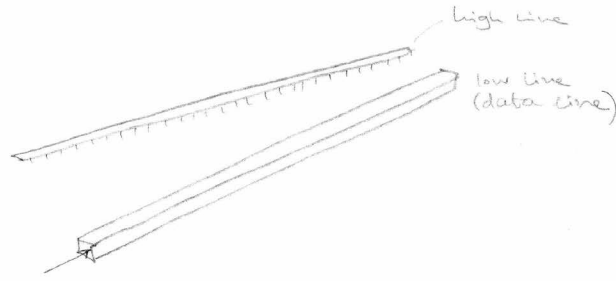

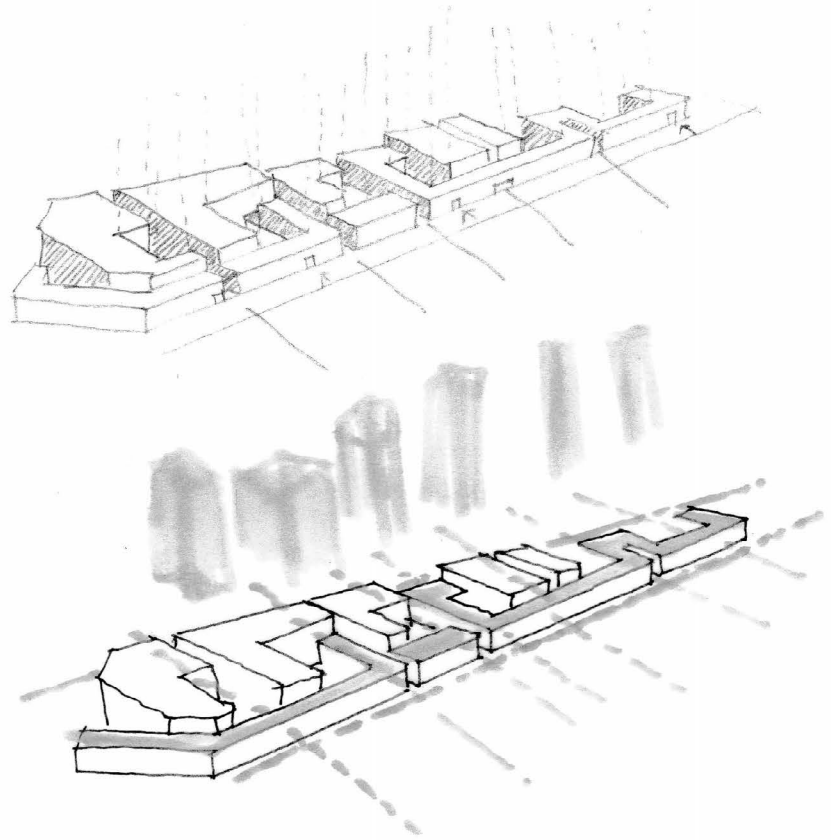
οκίτσα

σε νόλου πλαν

Προχωρώντας στον σχεδιασμό, επιλέγοντας σαν βάση δυο λοξές κεντρικές χαράξεις διαδρομών, το οικόπεδο χωρίζεται σε τρία μέρη: πάρκο, πόλη, και στη μέση το τμήμα που θα παραλάβει το κτιριολογικό πρόγραμμα της σχολής καλών τεχνών και μία περιοχή μελλοντικής επέκτασης. Ο διαχωρισμός αυτός ωστόσο στην πορεία του σχεδιασμού δεν θα μείνει αυστηρός αλλά οι τρεις ζώνες θα αρχίσουν να διεισδύουν η μία μέσα στην άλλη για να μοιραστούν ιδιότητες. Οι προσβάσεις ορίζονται από τους δρόμους που συναντούν το οικόπεδο. Οι άξονες αυτοί διαπερνούν τους όγκους των κτιρίων και δίνουν τη δυνατότητα πολλαπλών διαδρομών μέσα από το οικόπεδο. Για το τμήμα της 'πόλης' προβλέπονται κυρίως κατοικίες και εμπορικά καταστήματα στα ισόγεια. Προτείνεται η διαχείριση των κτιρίων αυτών από το πανεπιστήμιο ή τον δήμο. Μέρος των κατοικιών προορίζονται για τους φιλοξενούμενους της σχολής και οι υπόλοιπες για ένταξη σε πρόγραμμα κοινωνικής κατοικίας.

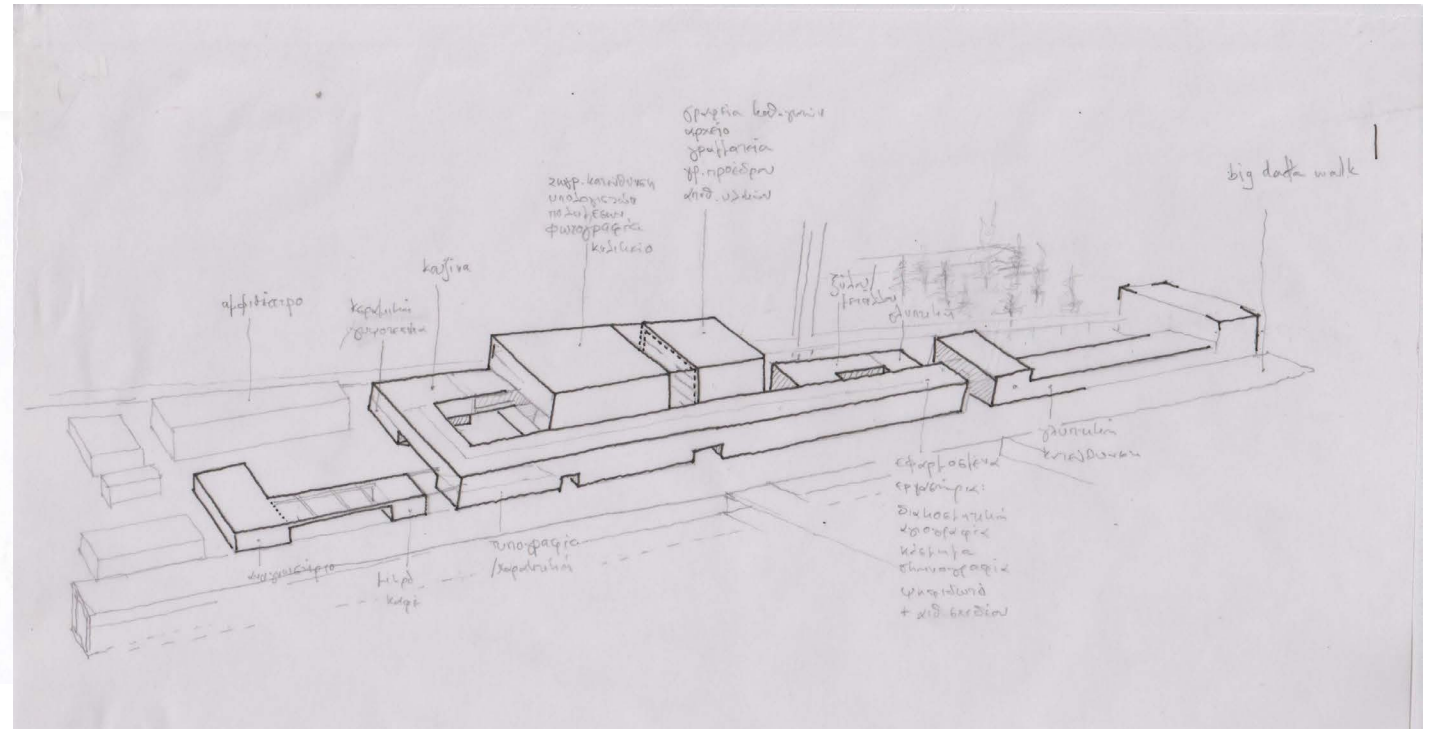
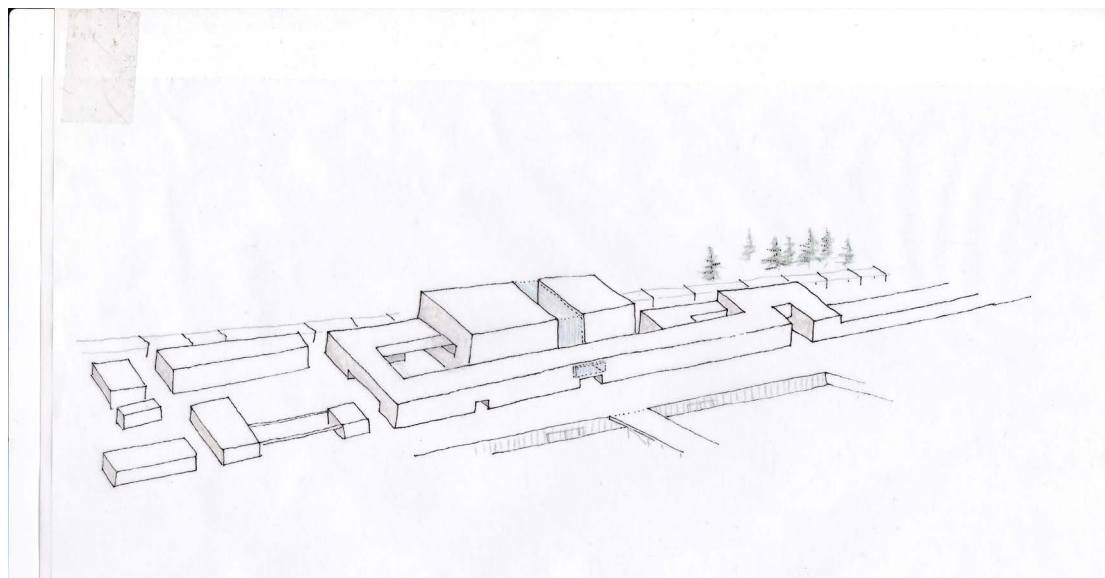
Σε επόμενο στάδιο γίνεται κατηγοριοποίηση των εργαστηρίων σε βαριά και ελαφριά, θεωρίες-σεμινάρια και κατευθύνσεις, για να καλυφθούν οι ειδικές απαιτήσεις.

Τα εργαστήρια που χρειάζονται βαρύ εξοπλισμό (φούρνοι, πρέσες, τροχοί κλπ.) και βαριά αναλώσιμα υλικά ανεφοδιασμού (ξύλα, μάρμαρα, γύψο, χαρτί, μέταλλα κλπ.) είναι σημαντικό να βρίσκονται στο ισόγειο και σε άμεση επαφή με εξωτερικό χώρο για τον καλύτερο αερισμό τους με τη λιγότερη δυνατή μηχανολογική υποστήριξη (εξαερισμό) αλλά και την υπαίθρια λειτουργία τους όταν χρειάζεται. Τα εργαστήρια με ελαφρύ εξοπλισμό μπορούν να βρίσκονται σε ψηλότερες στάθμες (προβλέπουμε ανελκυστήρα για ογκώδη αντικείμενα). Κάποια έχουν ειδικές απαιτήσεις φωτισμού. Μπορούν να έχουν ελεγχόμενο τεχνητό φωτισμό ή φυσικό φως (παρουσιάσεις, προτζέκτορες, σκοτεινοί θάλαμοι, αίθουσα πολυμέσων, αίθουσες σχεδίου κλπ.), όπως και οι αίθουσες θεωρίας και σεμιναρίων. Τα εργαστήρια αυτά μπορούν (μετά από προγραμ-

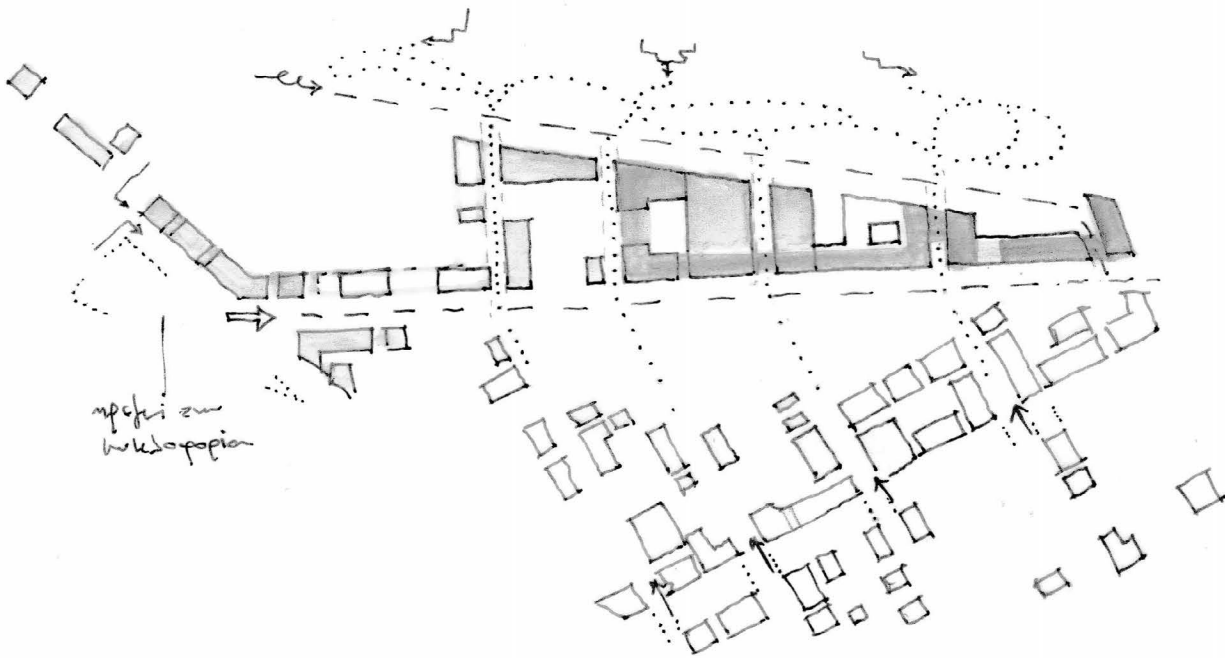
ματισμό) να χρησιμοποιούνται και από ευρύτερο κοινό.

Έτσι, σύμφωνα με το κτιριολογικό πρόγραμμα, η αρχιτεκτονική λύση που προτείνουμε αποτελείται από ένα διώροφο επίμηκες κτίριο το οποίο εφάπτεται στους βασικούς άξονες που ορίζουν τις διαδρομές, και ένα τετράωροφο τμήμα το οποίο περικλείεται από τη διώροφη «κορδέλα». Η συναρμογή των δύο κτιρίων και η κίνηση της κορδέλας διαμορφώνουν τακτικά εσωτερικές αυλές. Τα εργαστήρια, μεταφέροντας τους πάγκους και τον εξοπλισμό τους, μπορούν να χρησιμοποιούν τους προστατευμένους εξωτερικούς χώρους που επιτρέπουν την υπαίθρια δραστηριότητα ακόμα και τις κρύες μέρες του χρόνου.

Οι κατευθύνσεις που αφορούν την εξειδίκευση πρέπει να έχουν αυτόνομη είσοδο για να μπορούν να χρησιμοποιούνται όλες τις ώρες αφού εκεί γίνονται οι διπλωματικές εργασίες. Πρόκειται για ενιαίους χώρους με δυνατότητα ελεύθερης διαμόρφωσης ατομικών περιοχών (φωλιές).

Η κεντρική είσοδος σημαίνεται με την διχοτόμηση του κεντρικού κτιρίου σε δύο μέρη. Ο δρόμος που συναντάει τον όγκο, γίνεται φαράγγι που δημιουργεί έναν στεγασμένο αλλά φωτεινό ενδιάμεσο χώρο. Επιδιώκουμε την δημιουργία υπο-περιοχών. Οι διάδρομοι και οι ενδιάμεσοι χώροι διανέμουν την κίνηση και ταυτόχρονα ενοποιούν, πλαταίνουν για να φτιάξουν στάσεις και εισόδους.

Στο κεντρικό κτίριο χωροθετούνται, στην βόρεια πλευρά οι διοικητικές υπηρεσίες, γραμματεία, αρχείο, λογιστήριο κλπ στο επίπεδο του ισογείου ενώ τα γραφεία των καθηγητών και αίθουσες συνεδριάσεων στους επάνω ορόφους.

Στην νότια πλευρά διαμορφώνεται, στο επίπεδο του ισογείου, εκθεσιακός χώρος και ο χώρος του κυλικείου, ο οποίος είναι προσβάσιμος και από ανεξάρτητη είσοδο. Στον πρώτο όροφο διαμορφώνεται χώρος κουζίνας και τραπεζαρίας έτσι ώστε οι φοιτητές και οι καθηγητές να έχουν την δυνατότητα

να ετοιμάζουν πρόχειρα γεύματα, καθώς το πρόγραμμα του TEET απαιτεί πολλές ώρες παρουσίας στην σχολή. Χωροθετούνται επίσης αίθουσες σχεδίου, οι οποίες δεν έχουν απαιτήσεις ιδιαίτερου εξοπλισμού.

Στον δεύτερο όροφο λειτουργούν τα εργαστήρια πολυμέσων, υπολογιστών και φωτογραφίας, στα οποία δίνεται η δυνατότητα να χρησιμοποιούν τον κοινό χώρο γύρω από το κλιμακοστάσιο, σαν εκθεσιακό χώρο επισκέψιμο για όποιον κινείται μέσα στο κτίριο. Στον ίδιο όροφο βρίσκεται και το εργαστήριο performance με δυνατότητα επέκτασης στον ανοιχτό χώρο μπροστά του όπου προβλέπεται και ένα μικρό αμφιθέατρο. Η πρόσβαση στο βατό δώμα γίνεται και από τον κοινόχρηστο διάδρομο αυτού του επιπέδου.

Στον τελευταίο όροφο χωροθετούνται οι αίθουσες θεωρίας και σεμιναρίων, με ευέλικτα διαχωριστικά, έτσι ώστε οι χώροι να μπορούν να διαμορφωθούν ανάλογα με τις απαιτήσεις διαφόρων προγραμμάτων.

Οι δύο όγκοι του κεντρικού κτιρίου επικοινωνούν ανά επίπεδο με γέφυρες που εξασφαλίζουν την εύκολη μετακίνηση και επικοινωνία φοιτητών, καθηγητών και επισκεπτών.

Το data center θάβεται κάτω από την κεντρική διαδρομή. Τμήμα του αποκαλύπτεται με την βύθιση των δυο πλατειών μπροστά του. Στις όψεις που αποκαλύπτονται δημιουργούνται σχισμές που δίνουν την δυνατότητα για μια κλεφτή ματιά στο εσωτερικό του, στις σειρές με τα μηχανήματα που δεν σβήνουν ποτέ. Ένα πέρασμα από την πλατεία με τη χαμηλότερη στάθμη οδηγεί σε μία από τις εσωτερικές αυλές του κτιρίου και προς το πάρκο. Η πρόσβαση στην βαριά αυτή εγκατάσταση γίνεται από τρία κλιμακοστάσια: από το υπόγειο του κεντρικού κτιρίου, από την κορδέλα και το υπόγειο του αναγνωστήριου.

Μια μελέτη σκοπιμότητας θα είναι απαραίτητη σε ένα επόμενο στάδιο για να ορίσουμε το απαραίτητο μέγεθος. Τα μέγιστα διαθέσιμα εμβαδά στη περίπτωση μας είναι περίπου 4.000. Η διάταξη που προτείνουμε εσωτερικά βασίστηκε κυρίως σε αδημοσίευτη μελέτη για τη βάση δεδομένων στο παιδαγωγικό Αλεξανδρούπολης.

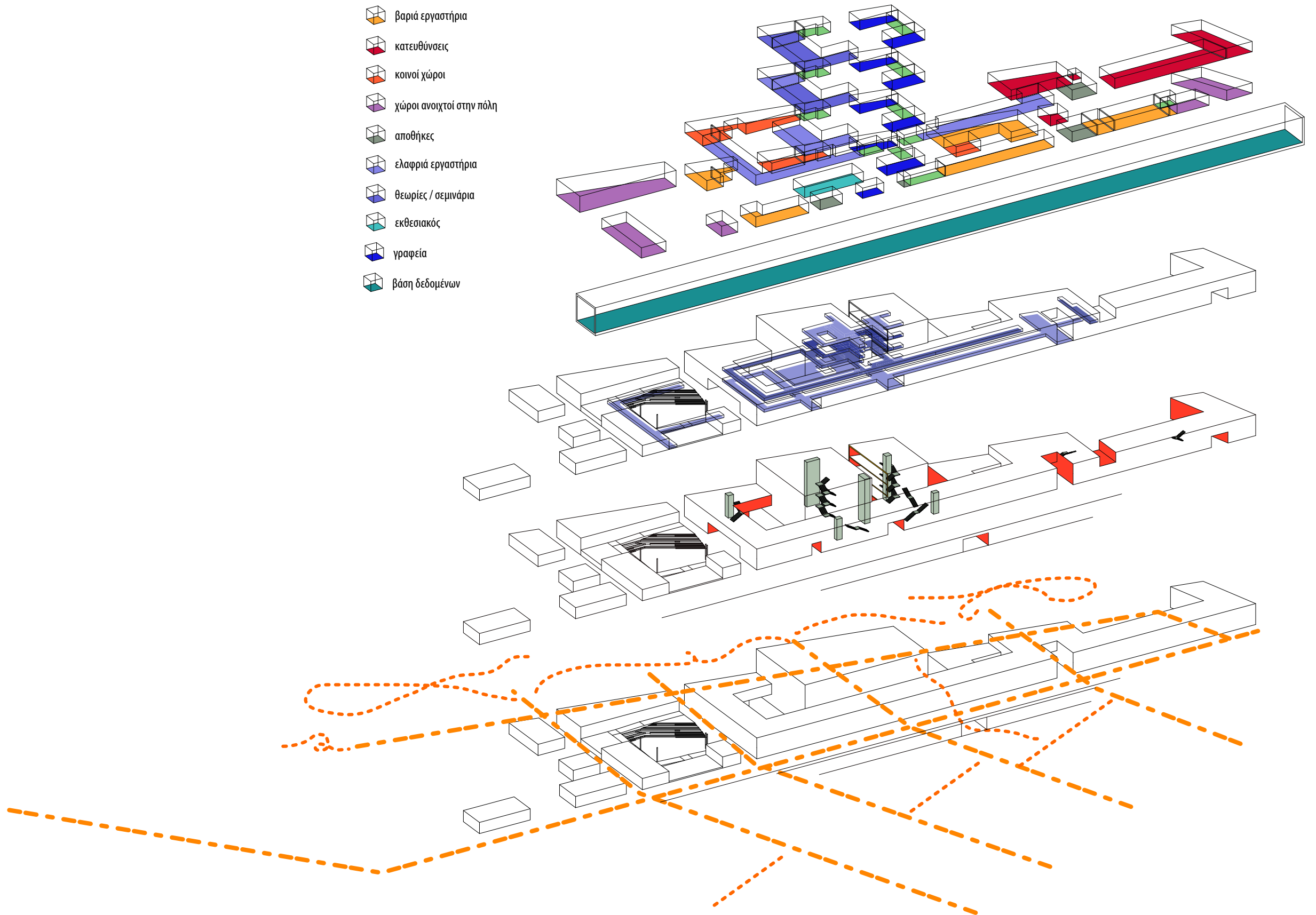
Στο υπόγειο του κεντρικού κτιρίου προβλέπονται επίσης αποθηκευτικοί χώροι (αποθήκες, αρχείο) και χώροι των Η/Μ εγκαταστάσεων.

Οι χώροι που είναι σε κοινή χρήση με την πόλη βρίσκονται στα δύο άκρα του κτιρίου του TEET. Νότια του κτιρίου χωροθετούνται το αμφιθέατρο, το καφέ και το αναγνωστήριο. Στο κέντρο αυτών των κτιρίων διαμορφώνεται ένα αμφιθέατρο με δυνατότητα Η/Μ εξοπλισμού που να υποστηρίζει θεατρικές, χορευτικές και μουσικές παραστάσεις. Οι χώροι αυτοί είναι ένα από τα σημεία που αλληλοκαλύπτονται οι δραστηριότητες του TEET με αυτές της πόλης.

Βόρεια του κτιρίου λειτουργούν οι αίθουσες σεμιναρίων καθώς και ένας εξοπλισμένος χώρος εργαστηρίου που λειτουργεί και σαν δανειστική εργαλειοθήκη. Οι χώροι αυτοί που απευθύνονται στην πόλη έχουν και ανεξάρτητη πρόσβαση.

Στη νότια είσοδο του οικοπέδου ορίζεται περιοχή μελλοντικής επέκτασης που θα καλύψει πιθανές ανάγκες

- βαριά εργαστήρια
- κατευθύνσεις
- κοινοί χώροι
- χώροι ανοιχτοί στην πόλη
- αποθήκες
- ελαφριά εργαστήρια
- θεωρίες / σεμινάρια
- εκθεσιακός
- γραφεία
- βάση δεδομένων

ΑΓΙΑ ΟΛΓΑ

ΥΠΕΡΑΣΤΙΚΟ ΚΤΕΛ

ΓΕΝΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
ΦΛΩΡΙΝΑΣ

βιβλιοπωλείο

καφέ

ζαχαροπλαστείο

πιτσαρία

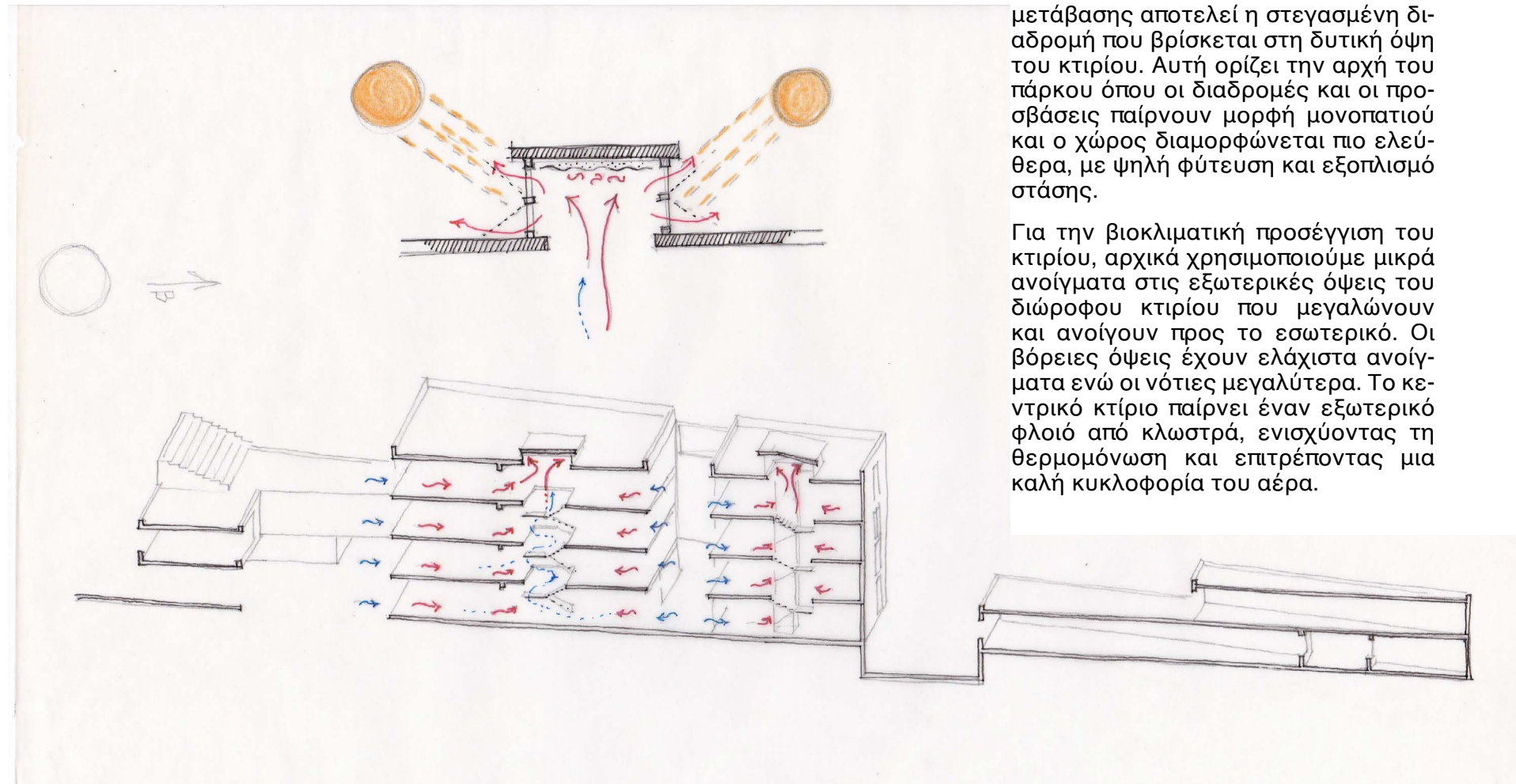
φούρνος

ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΗ

σούπερ μάρκετ

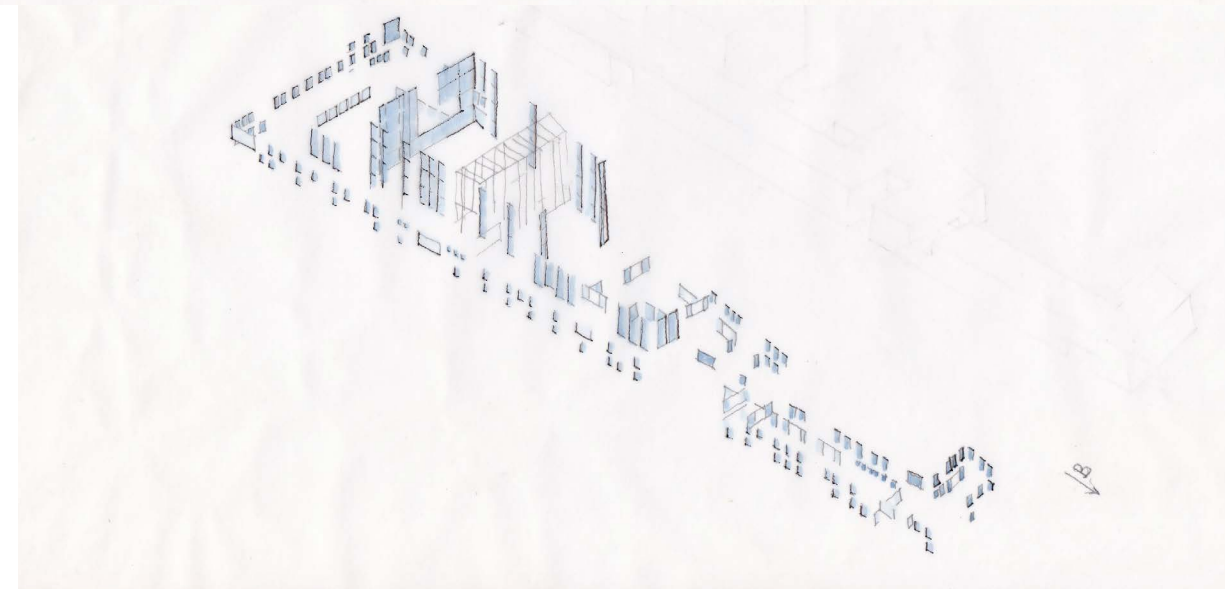
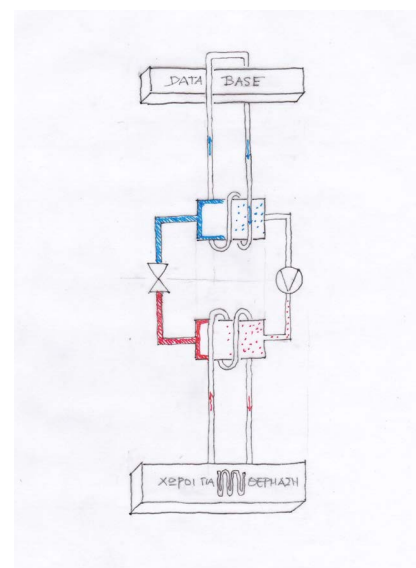
επέκτασης του ΤΕΕΤ ή δημιουργίας ενός καινούριου τμήματος. Μέχρι την εμφάνιση της ανάγκης αυτής προτείνεται η παραχώρηση του για καλλιέργειες και εγκατάσταση ελαφριών κατασκευών. Η διαχείριση της έκτασης αυτής θα μπορούσε να παραχωρηθεί στο τμήμα φυτικής παραγωγής.

Το κτίριο στο σύνολό του ανοίγεται και επικοινωνεί όχι μόνο σαν χρήση με το περιβάλλον της πόλης αλλά επικοινωνεί και επεκτείνεται και στο φυσικό περιβάλλον, στο οποίο διαχέονται οι δραστηριότητες είτε σαν εργασίες είτε σαν διάλλειμα και αναψυχή. Χώρο

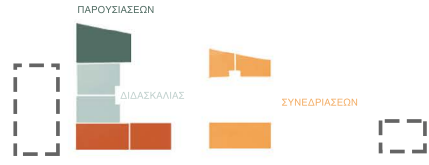

μετάβασης αποτελεί η στεγασμένη διαδρομή που βρίσκεται στη δυτική όψη του κτιρίου. Αυτή ορίζει την αρχή του πάρκου όπου οι διαδρομές και οι προσβάσεις παίρνουν μορφή μονοπατιού και ο χώρος διαμορφώνεται πιο ελεύθερα, με ψηλή φύτευση και εξοπλισμό στάσης.

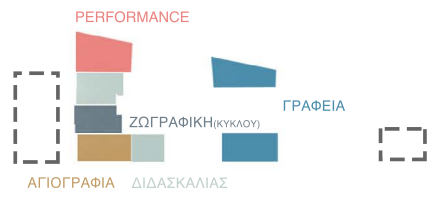
Για την βιοκλιματική προσέγγιση του κτιρίου, αρχικά χρησιμοποιούμε μικρά ανοίγματα στις εξωτερικές όψεις του δώροφου κτιρίου που μεγαλώνουν και ανοίγουν προς το εσωτερικό. Οι βόρειες όψεις έχουν ελάχιστα ανοίγματα ενώ οι νότιες μεγαλύτερα. Το κεντρικό κτίριο παίρνει έναν εξωτερικό φλοιό από κλωστρά, ενισχύοντας τη θερμομόνωση και επιτρέποντας μια καλή κυκλοφορία του αέρα.

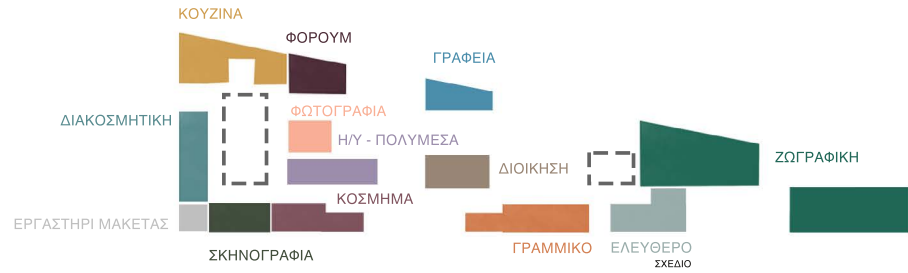
03

02

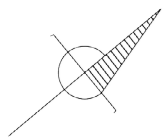
01

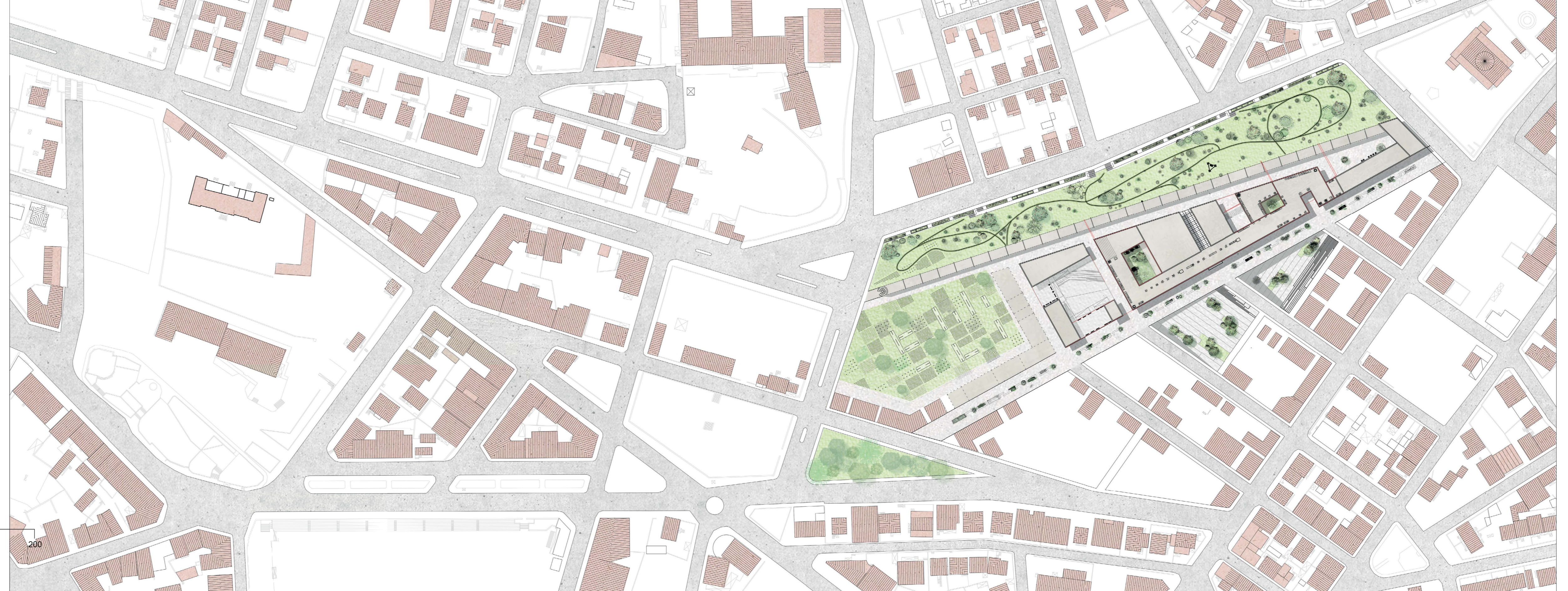
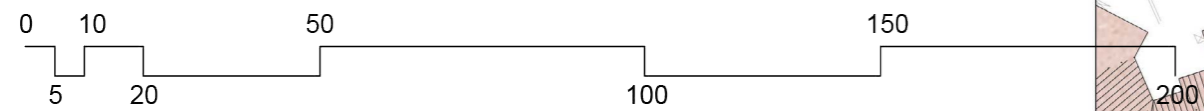
00

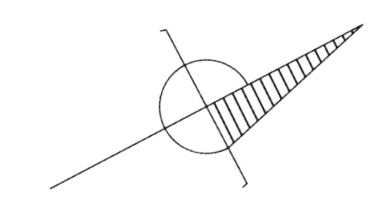
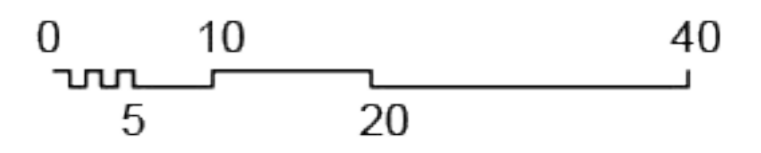
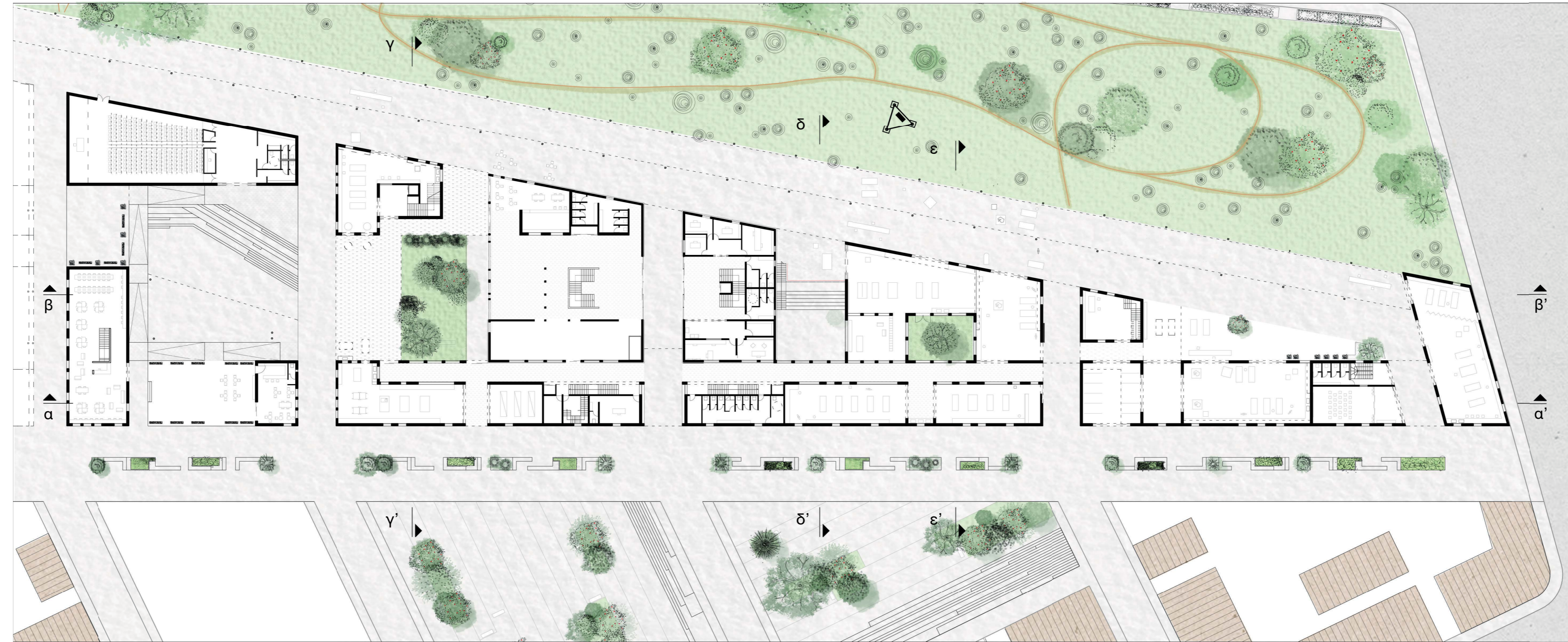
Σχέδια

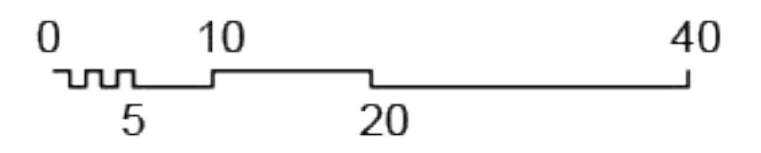
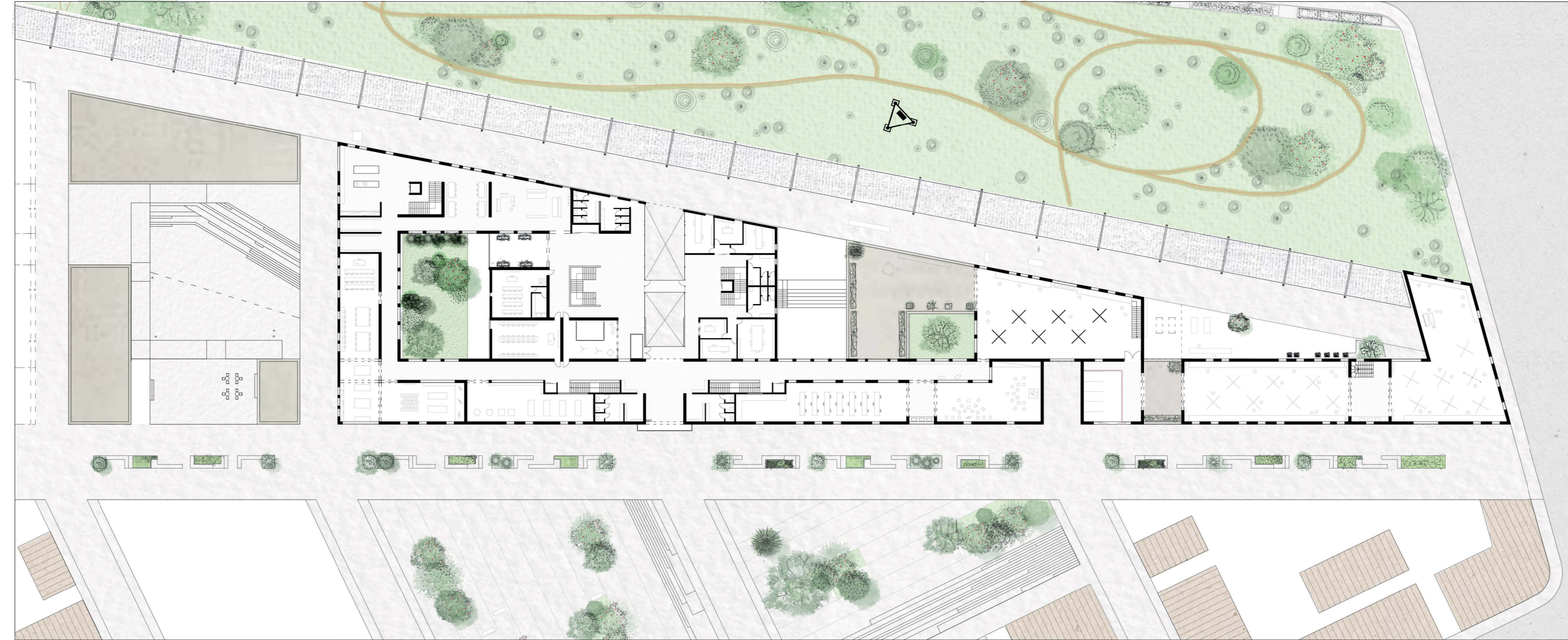
γενική κάτοψη

κάτοψη ισογείου

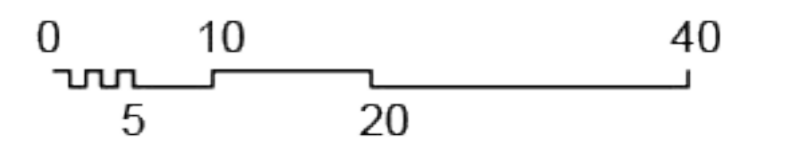
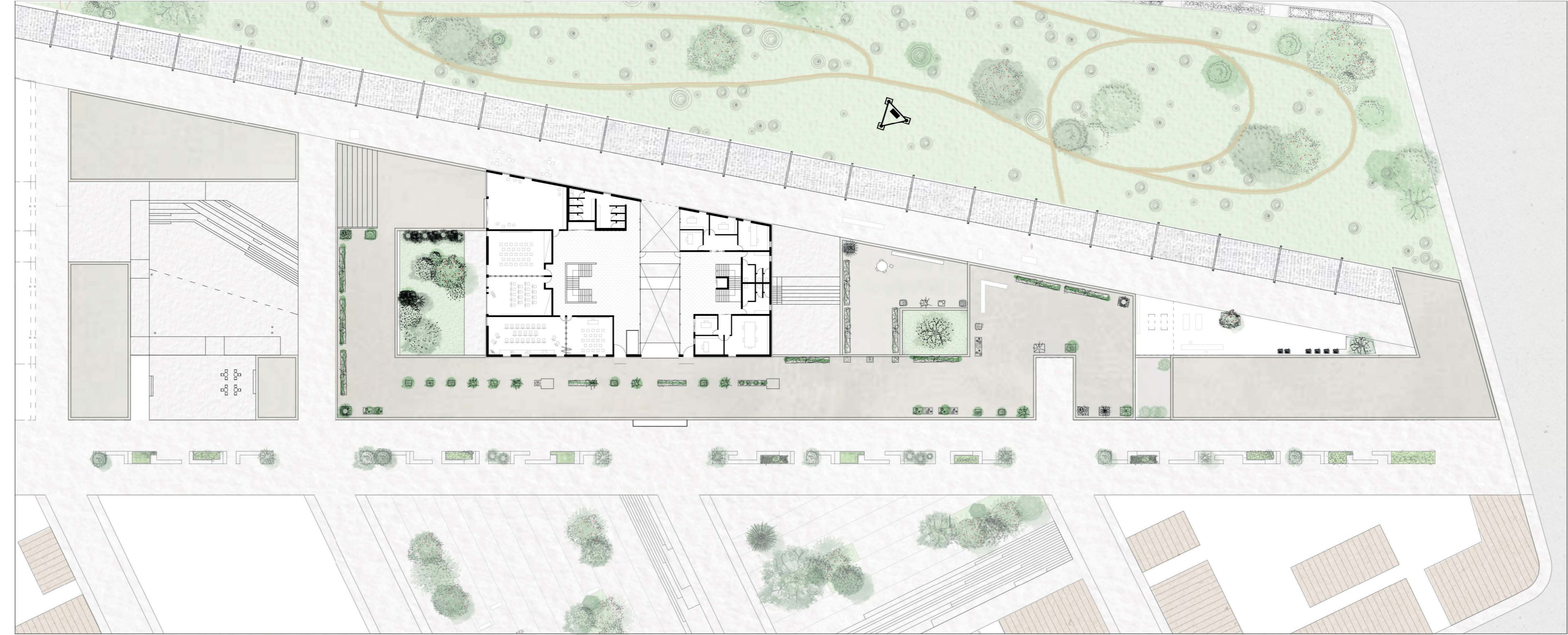

κάτοψη 1ου ορόφου

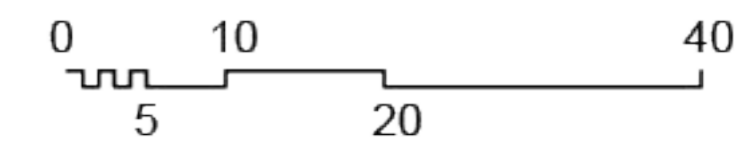
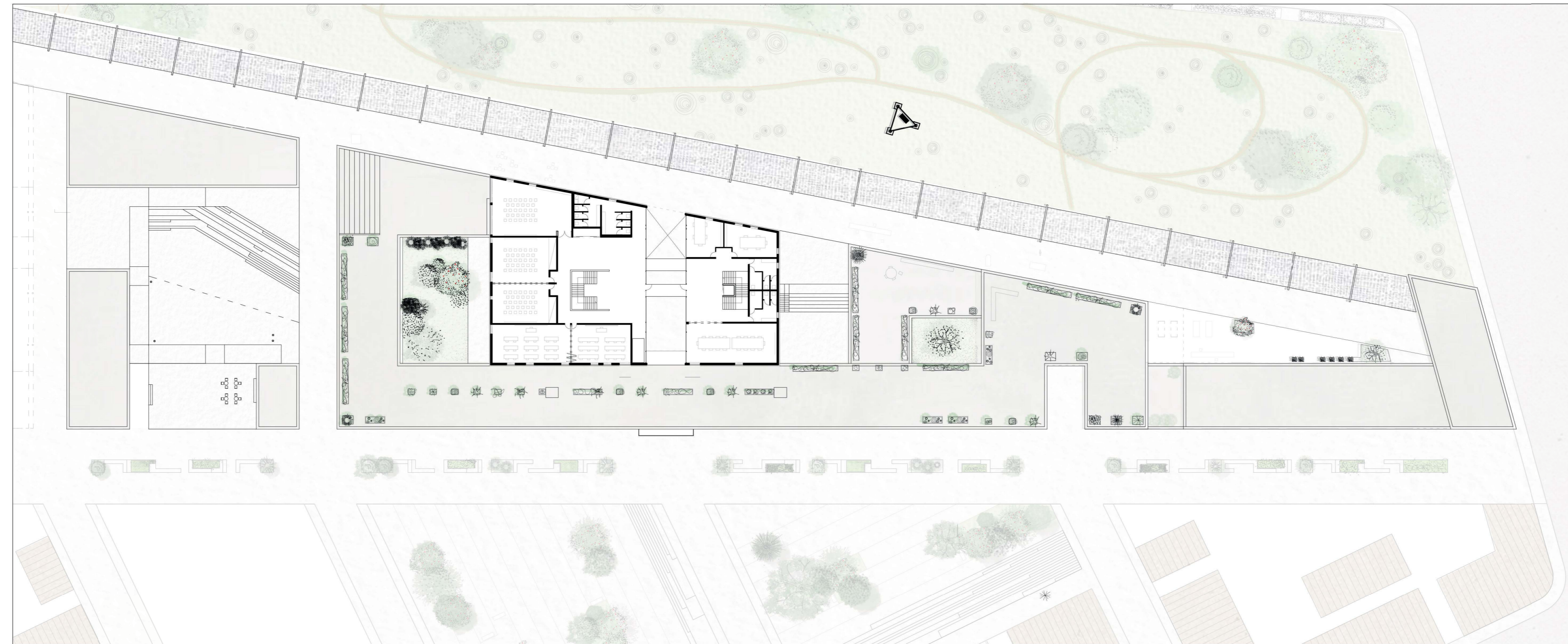

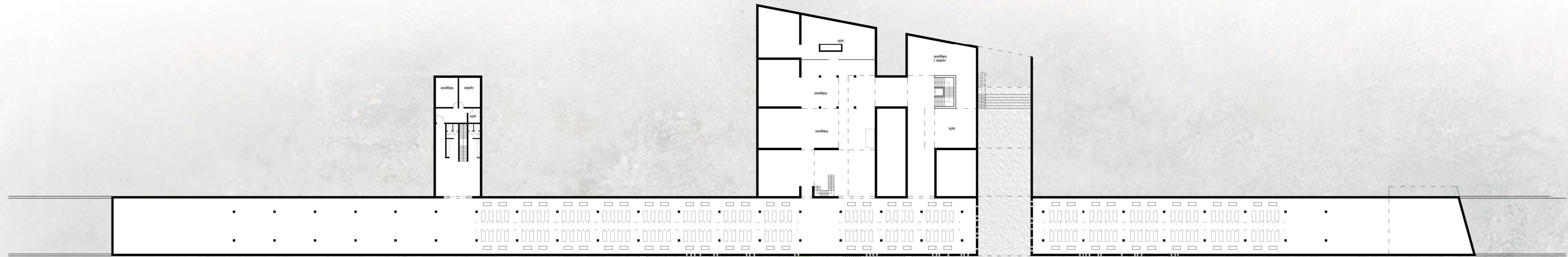

κάτοψη 2ου ορόφου

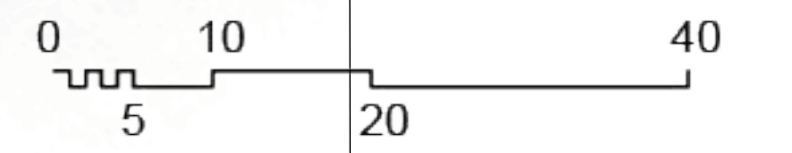

κάτοψη 3ου ορόφου

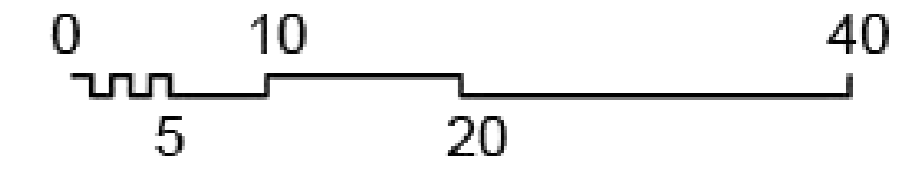

κάτοψη υπογείου

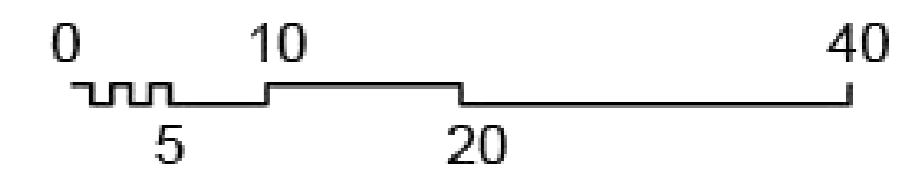

ανατολική όψη

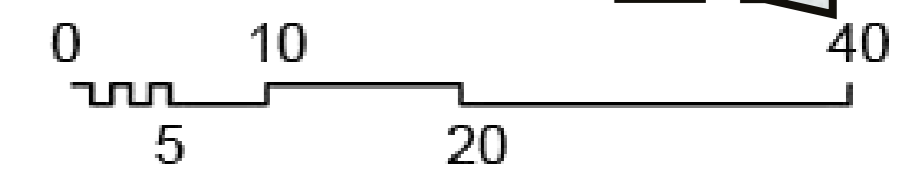

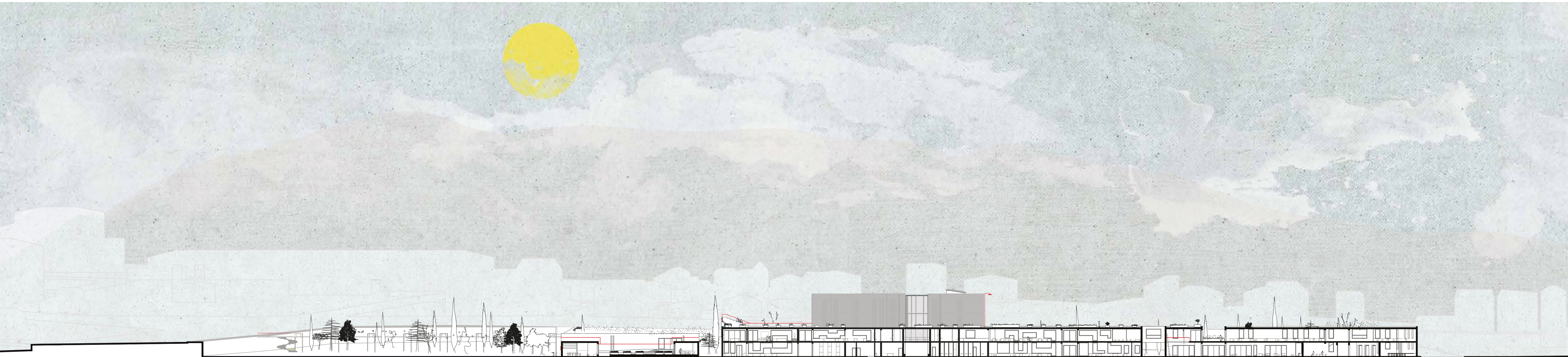
δυτική όψη

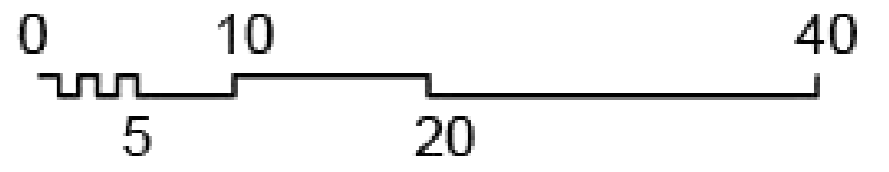

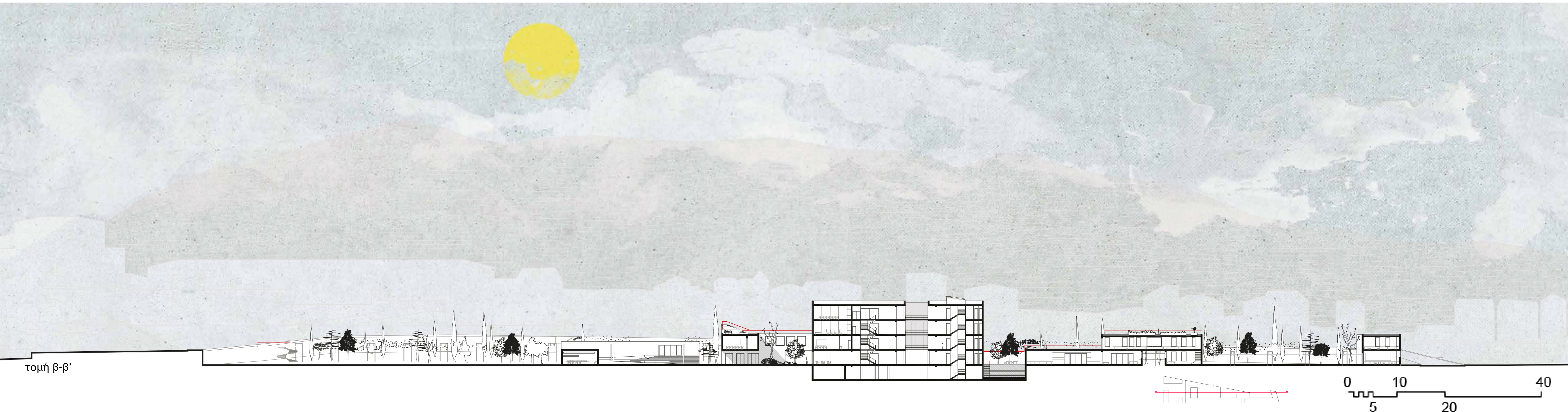
νότια όψη

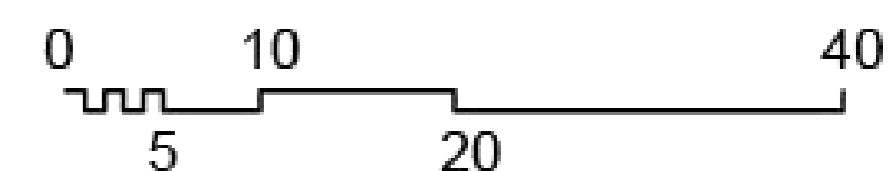
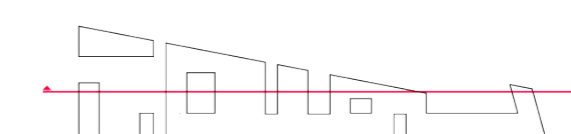

τομή α-α'

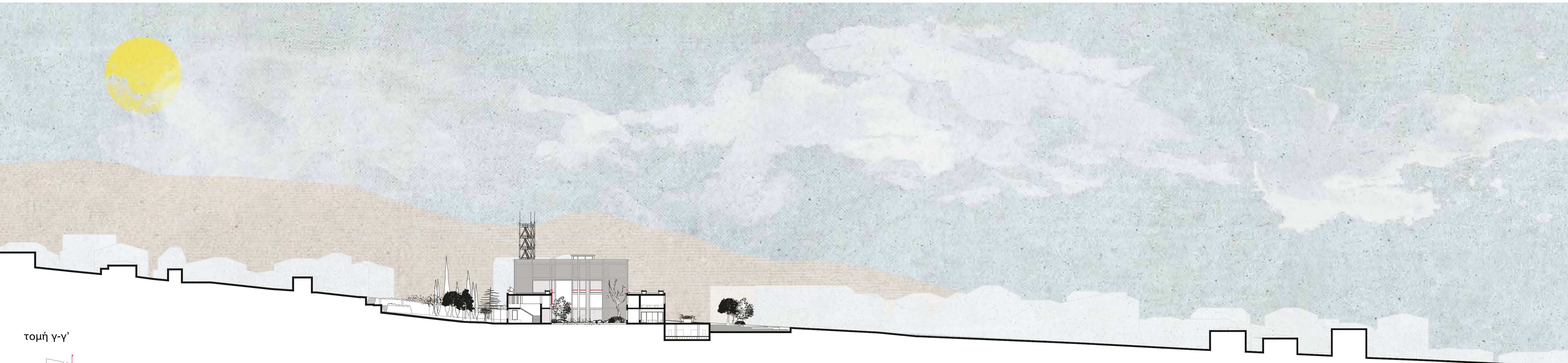

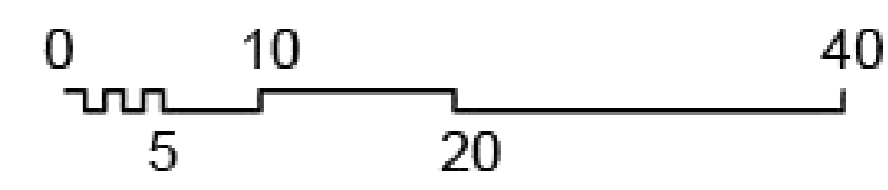
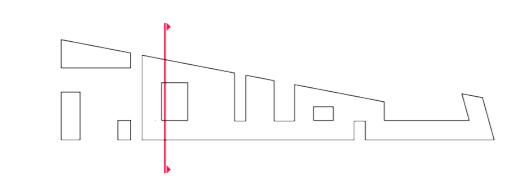
τομή β-β'

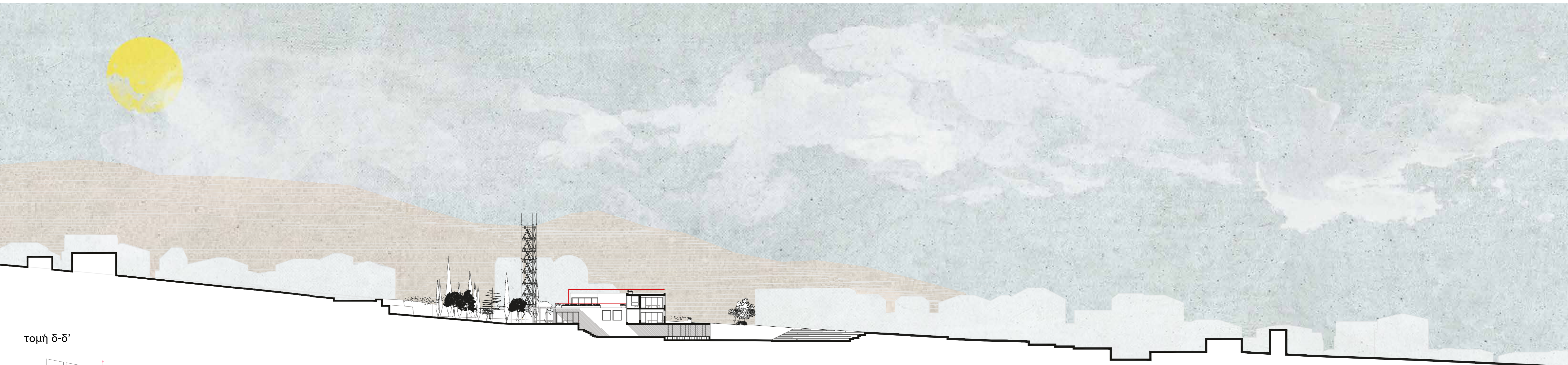

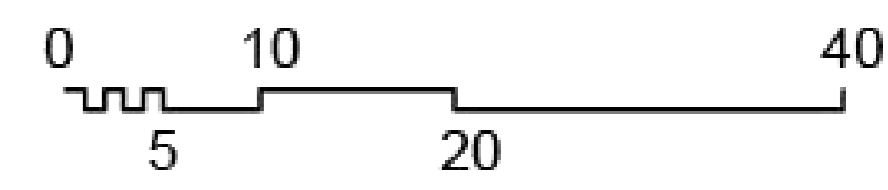
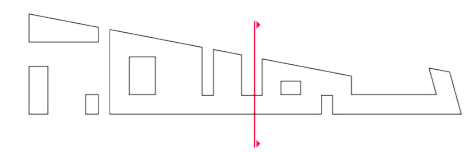

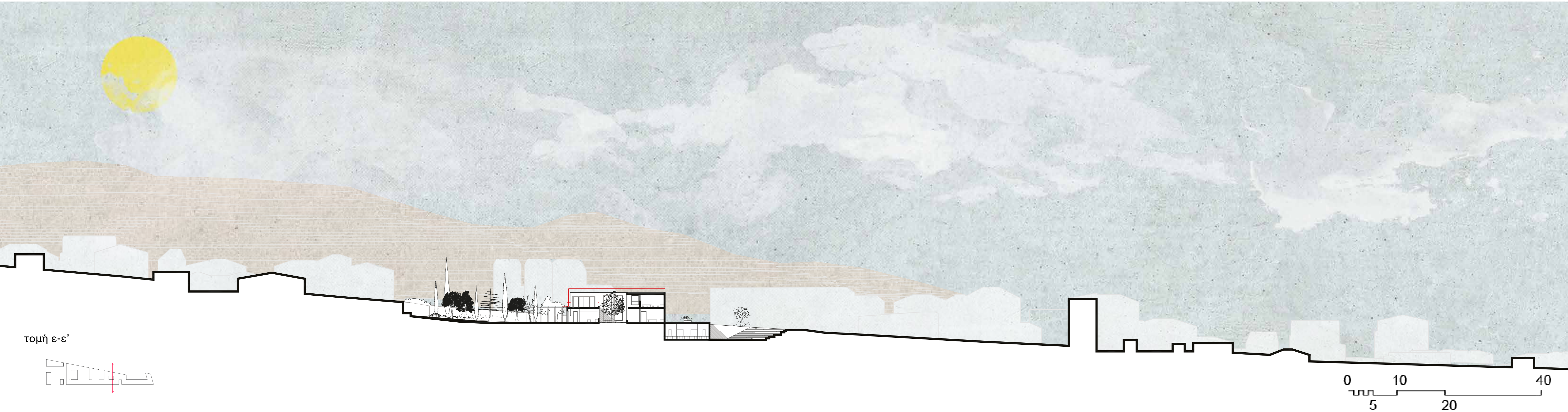
τομή γ-γ'

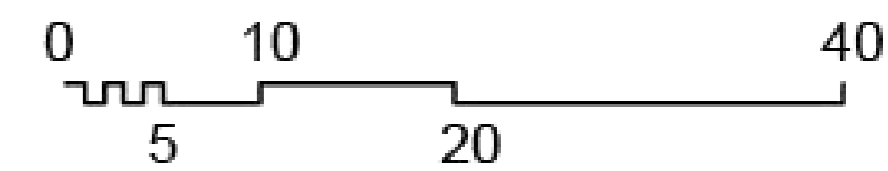
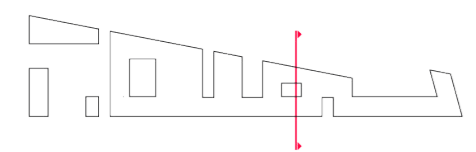

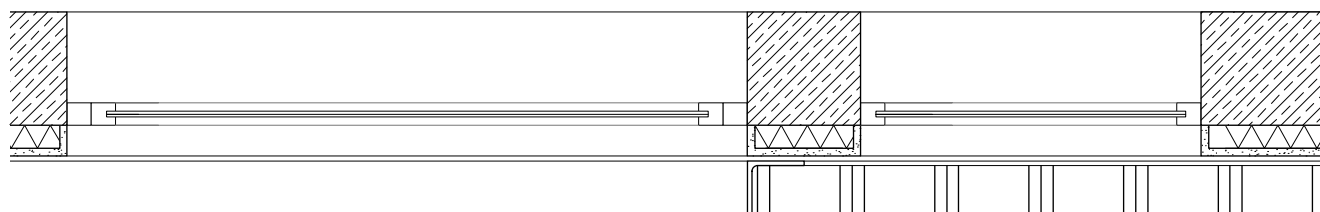
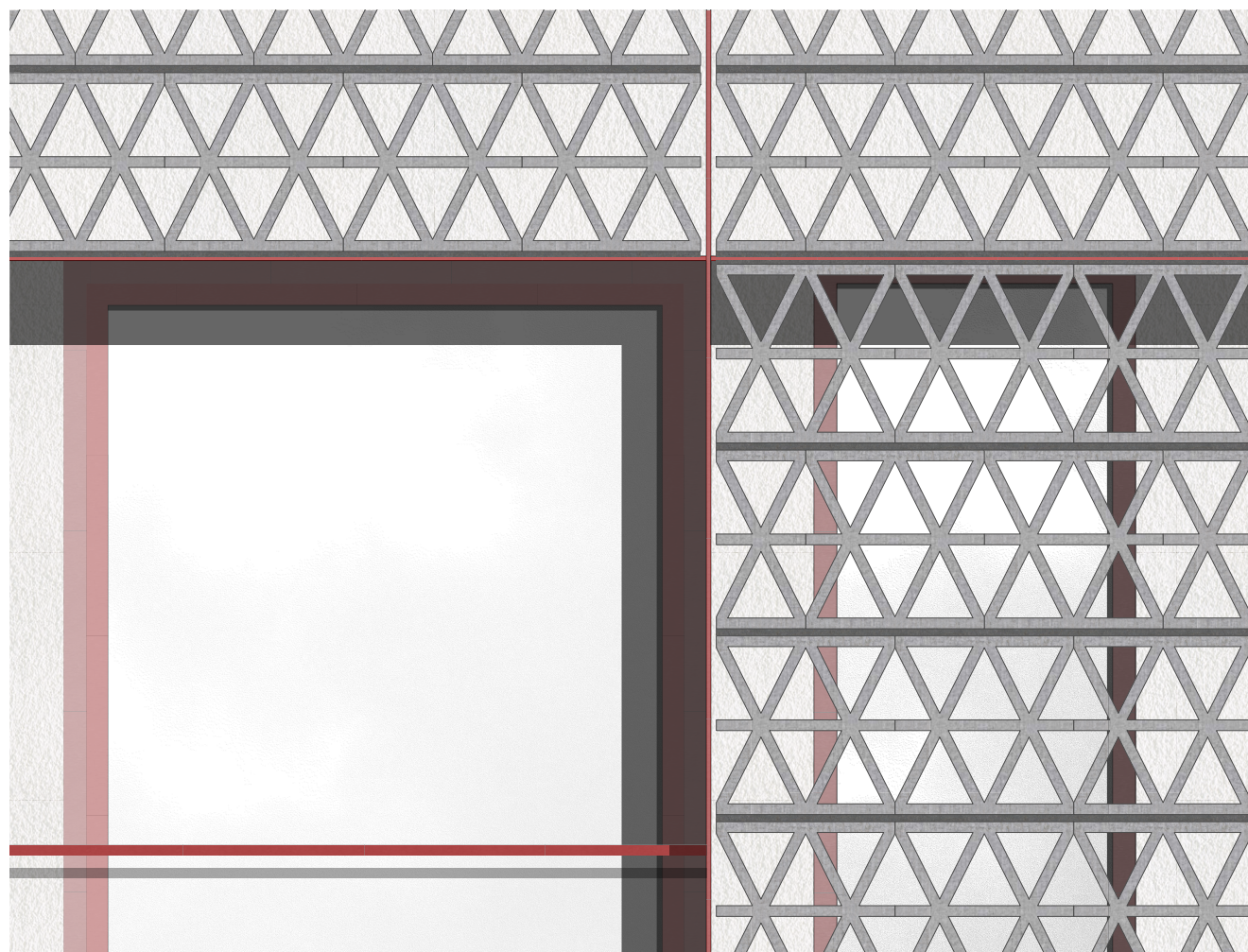
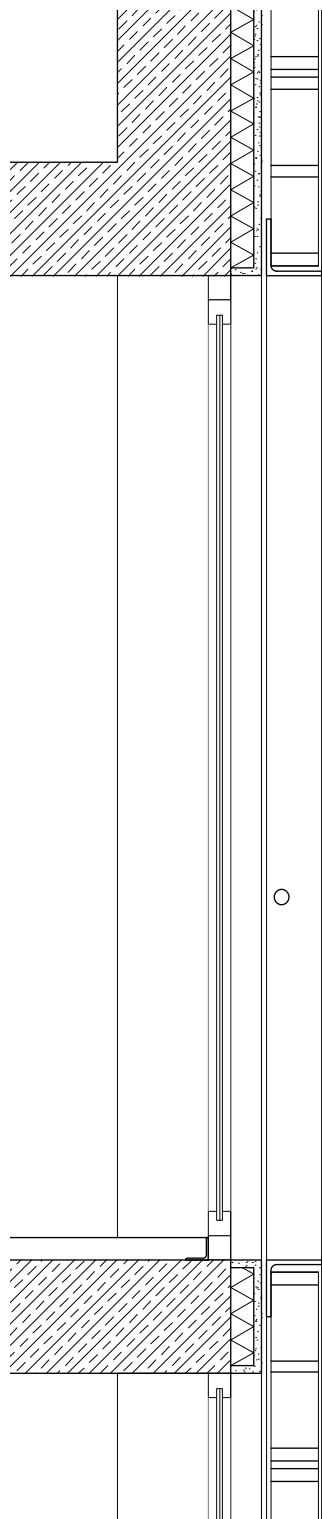
τομή δ-δ'

τομή ε-ε'

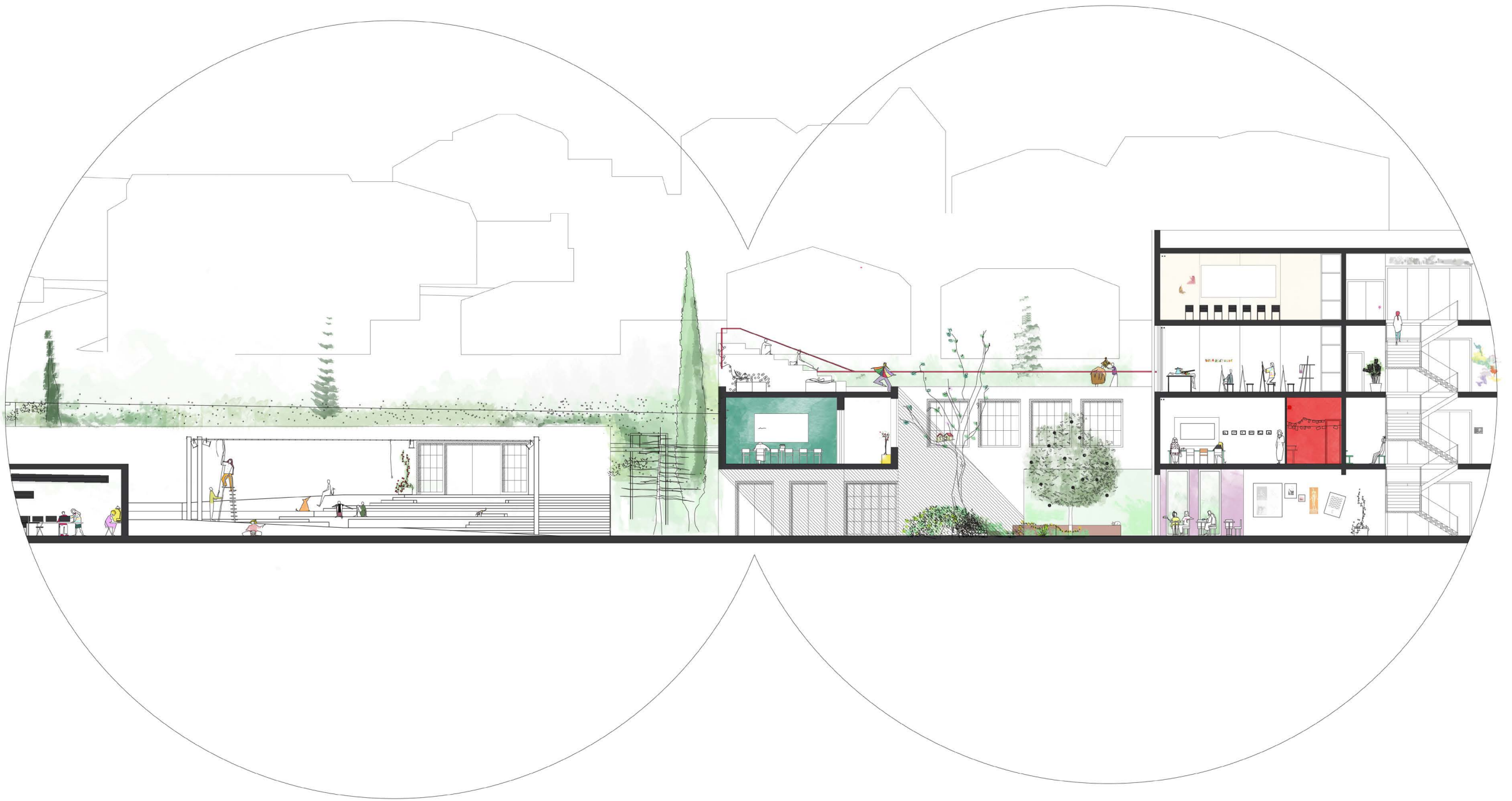

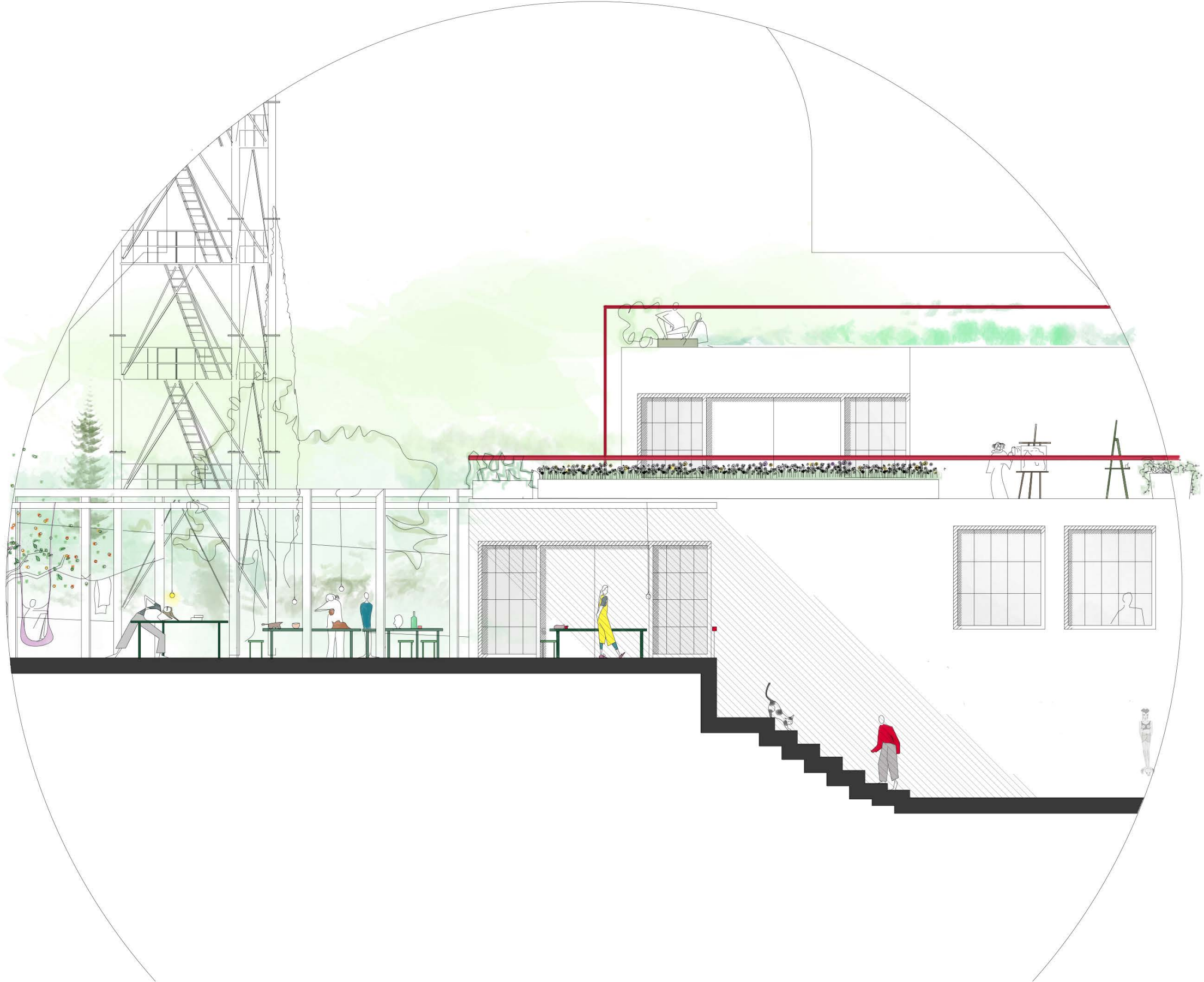

κατασκευαστική λεπτομέρεια

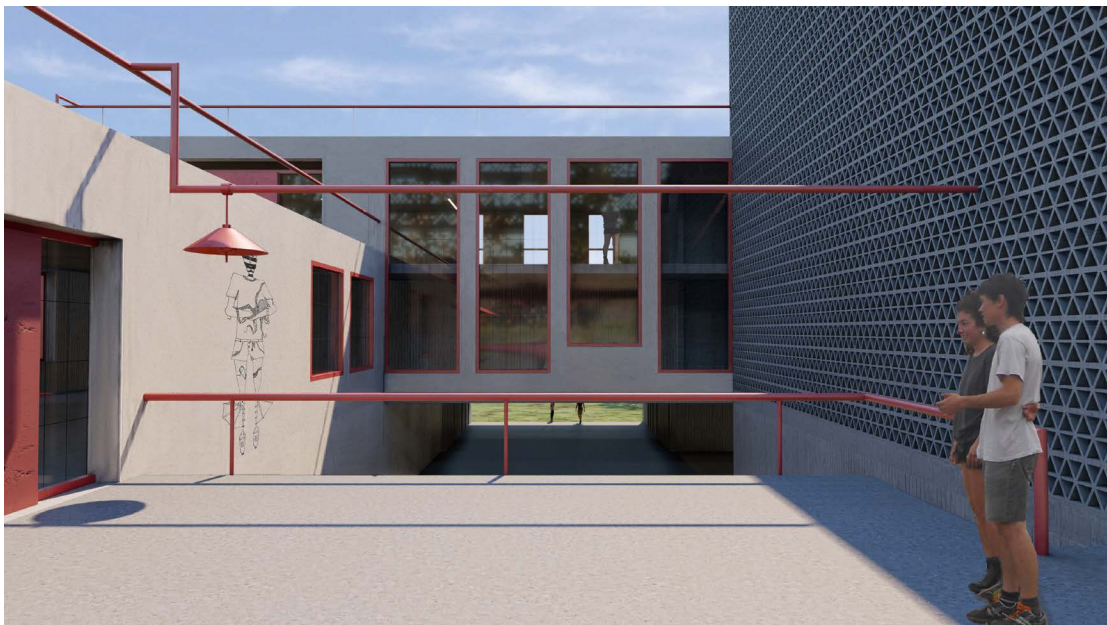

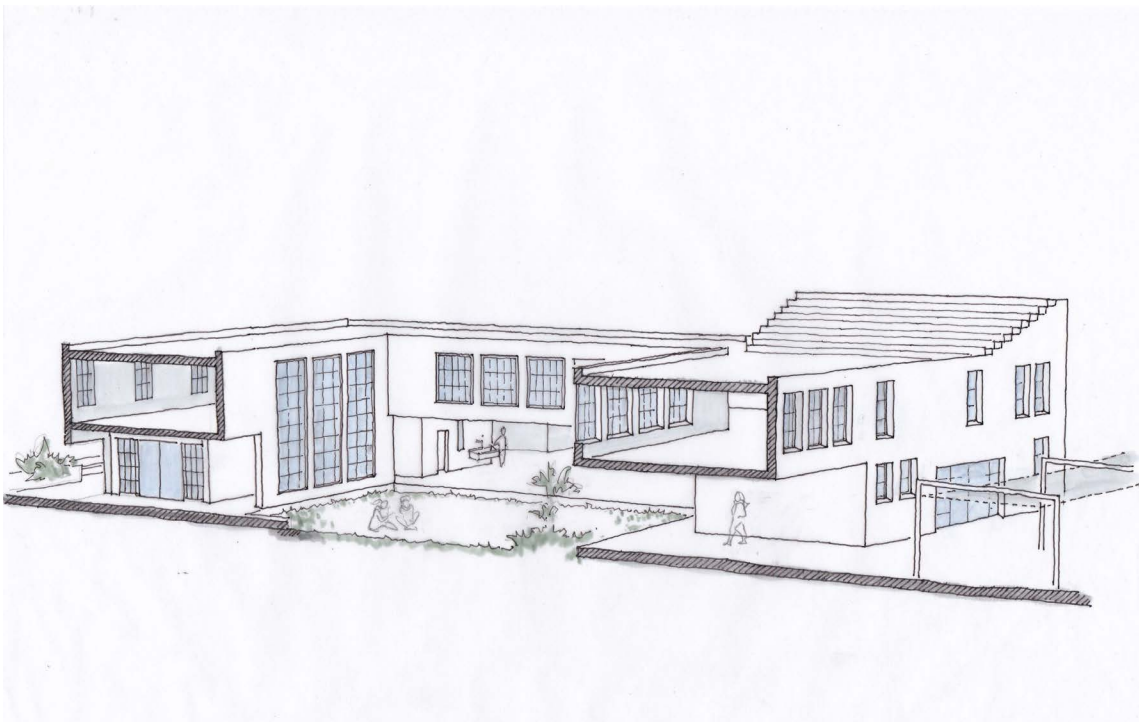
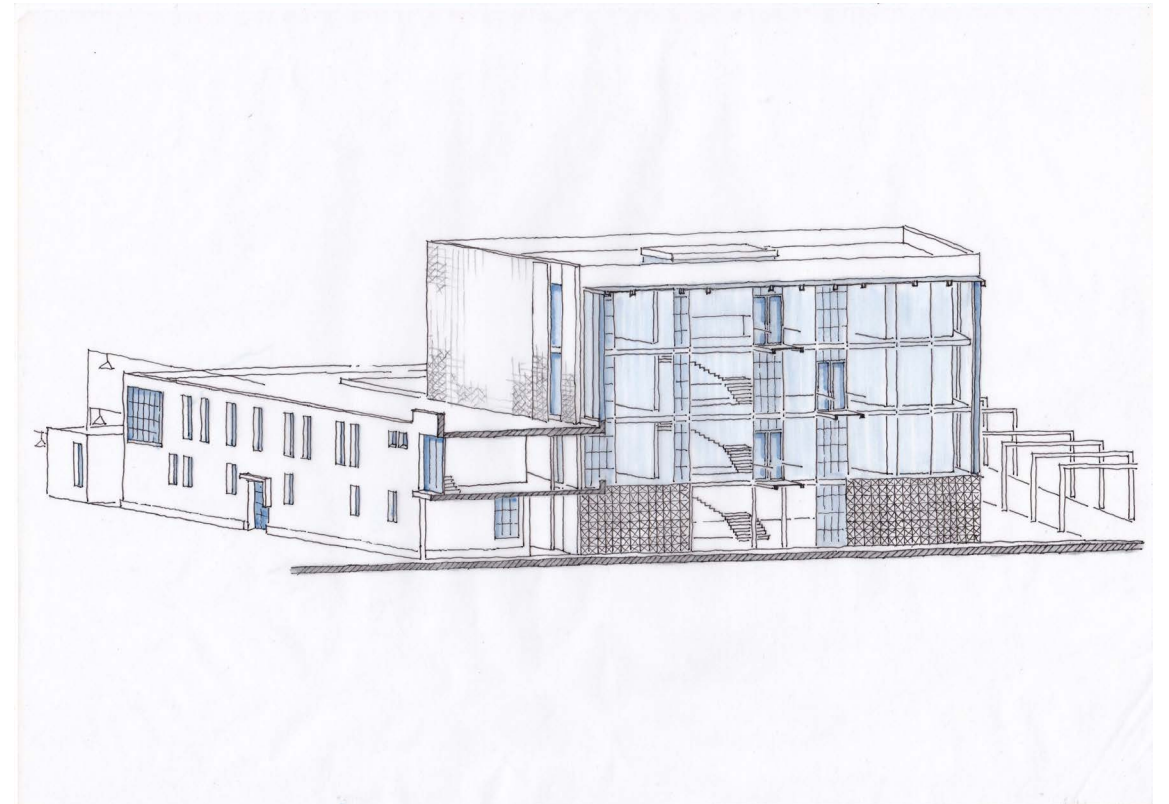

Επίλογος

Οι μικρότερες πόλεις διατηρούν τις αποδείξεις μιας μετάβασης. Οι μεταβολές εκεί συμβαίνουν πιο αργά και είναι περισσότερο αναγνωρίσιμες, αφού το παρόν συνυπάρχει με ένα παρελθόν που αντιστέκεται στην υποχώρηση. Το νέο στοιχείο εντοπίζεται γρηγορότερα απ' ό τι στην κίνηση μιας μητρόπολης, και αυτό, ακόμα και αν αντιμετωπίζεται καχύποπτα σε πρώτη φάση και για διάφορους λόγους, σημαίνει τουλάχιστον πως του δίνεται σημασία. Στη Φλώρινα της εξηγήσιμης δυσπιστίας για το επερχόμενο, ένα πρώην στρατόπεδο μπορεί να είναι και ένα καινούριο πανεπιστήμιο. Και αυτό να διευρύνει το φάσμα του, να γίνει κομμάτι της πόλης, επισκέψιμο και παραγωγικό. Όχι με την στενά υλική ή οικονομική έννοια, αλλά μιλώντας για παραγωγή εννοούμε την παραγωγή γνώσης, προσβάσιμης πληροφορίας και σχέσεων.

Στη διαδικασία του σχεδιασμού, προσπαθήσαμε να ξεχνάμε για λίγο την εξωστρέφεια. Όσο και αν υπερασπιζόμαστε την επέκταση του δικτύου, το επιχείρημα δε θα μπορούσε να λειτουργήσει αν το κτίριο δεν εξυπηρετεί αρχικά τους βασικούς του χρήστες, αυτούς που στήνουν μια καθημερινότητα εκεί. Με αυτή τη λογική αντιμετωπίσαμε και το κτίριο, πέρα από κέλυφος και πέρασμα ήταν σημαντικό για μας να έχει διαφορετικές κλίμακες. Υποπεριοχές, μικροθήκες αλλά και ευρύχωρους χώρους, να μπορεί κανείς να συνυπάρχει και να απομονώνεται.

Με αυτήν την προϋπόθεση, η διατάραξη της καθημερινότητας από επισκέπτες και εφήμερους χρήστες μπορεί να εμπλουτίσει με πολυφωνία. Στην αναζήτηση της αυτονομίας, μια κοινωνία που μπαίνει στην ψηφιακή εποχή δεν πρέπει να ξεχάσει την αναγκαιότητα του 'αναλογικού' δημόσιου χώρου, αλλά να συνεχίσει να τον διεκδικεί. Αν αυτό ακούγεται συντηρητικό, ας είναι.

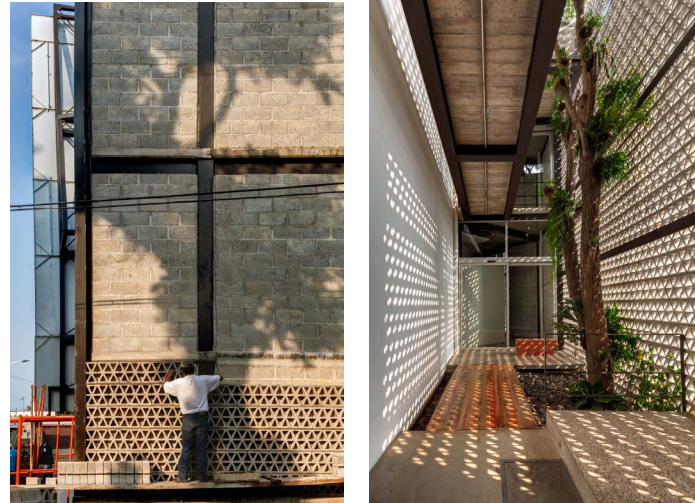

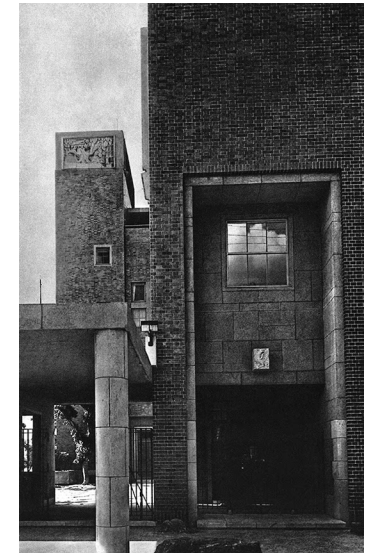
dutch pavillion, mrvdv

la tallería siqueiros, Frida Escobedo, Mexico

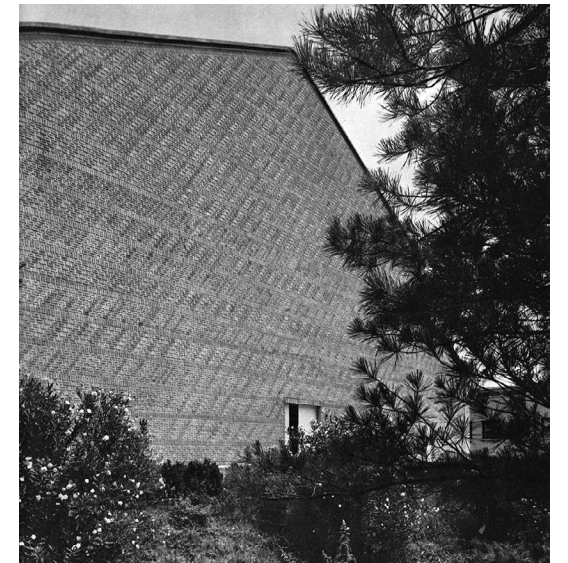
Juan O' Gorman, Casa Estudio (Kahlo/ Rivera)

togo murano

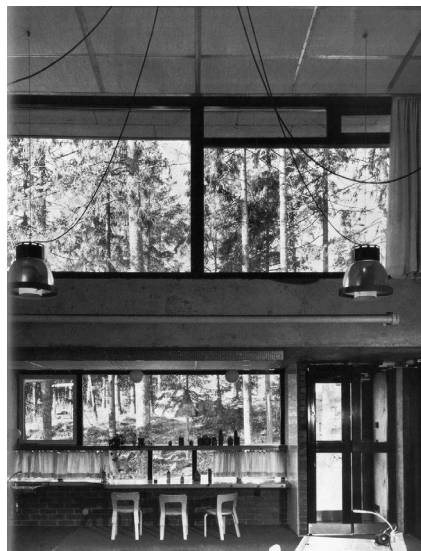
house for contemporary art, francesca torzo

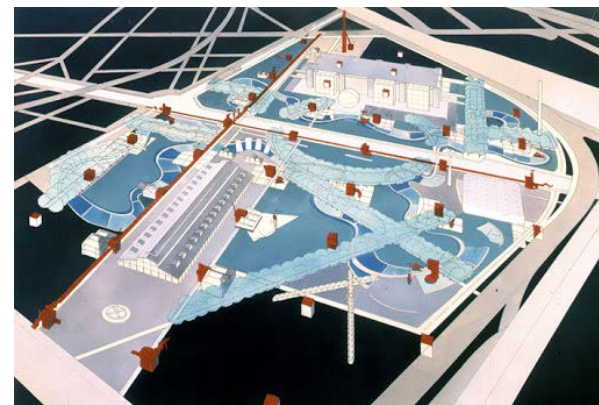
gulbenkian foundation, lisbon

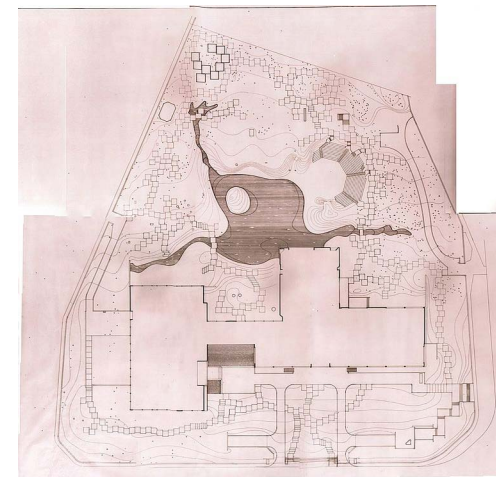
plaça dels països catalans, albert viaplana, Barcelona

sverre fehn, nordic pavillion

parc de la villete, bernard tchumi, paris

Ξενία Καλαμπάκας

Βιβλιογραφία

Βιβλία

Young, Liam (2019), *Machine Landscapes_ Architectures of the Post Anthropocene*, Wiley

Spielmann, Max και Bahtsetzis, Sotirios (2016) *Post Industrial Design*, Hyperwerk

Ρέντζος, Γιάννης (2010) *Αναπαραστάσεις της Πόλης*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας

Κουνέλλης, Γιάννης (1990) *Λιμναία οδύσσεια*, ΑΓΡΑ / ΓΚΑΛΕΡΙ BERNIER

Άρθρα – έρευνες

Alexander, Christopher (1965) *A City Is Not A Tree*, Sustasis Foundation

Αθανασιάδου Ε., Νάσσοσ Α., Τσαλικίδης Ι. , *Ανάκτηση και ανάπτυξη πρώην στρατοπέδων σε αστικά πάρκα μητροπολιτικού χαρακτήρα - Περιπτώσεις εφαρμογής σε Θεσσαλονίκη και Σέρρες*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Γεωπονίας Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου. Διαθέσιμο στο: <http://academia.edu>

Ανδρέου, Α., Ηλιάδου-Τάχου, Σ. & Μπέτσας, Γ. (2008). *Από το «παιδομάζωμα» στο βασιλικό «παιδοφύλαγμα»: μεταπολεμικές όψεις κοινωνικής δικαιοσύνης στις Βόρειες επαρχίες της χώρας*. Στο 5ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας Εκπαίδευσης με θέμα: «Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη».

Διαδικτυακές πηγές

Cyrille Dubreuil, *The Bow* (2018), τελευταία πρόσβαση Σεπτέμβριος 2020, <https://loeildelaphotographie.com/en/cyrille-dubreuil-the-bow/>

Wainwright, Oliver, *The countryside is where the radical changes are*, τελευταία πρόσβαση Μάρτιος 2020, <https://www.theguardian.com/artanddesign/2020/feb/11/rem-koolhaas-rural-countryside-the-future-guggenheim>

Μεκάσης, Δημήτρης, *Η ιστορία του κτηρίου της Οικοκυρικής Σχολής Φλώρινας*. Τελευταία πρόσβαση Οκτώβριος 2019, <http://vounisios.pblogs.gr/2015/09/h-istoria-toy-kthrioy-ths-oikokyrikhs-sholhs-flwrinas.html>

Ευχαριστούμε όσους μας βοήθησαν,

με φιλοξενία, φαγητό, τεχνική, ψυχολογική υποστήριξη
και κουβέντες

τ@: Χάρη, Εβίτα, Dimitrij, Κατερινάκι, Δημήτρη, Μητσάκι, Τζιοβάνι, Δημήτρη, Λόη, Ζώη, Άρτεμις, Λητώ, Δήμητρα Τζ., Φοίβο, Φοίβη, Γιάννη, Πασχάλη, Στέφανο, Στεφανία, Ζήση, μαμάδες, μπαμπάδες, Σάγκω, Νενέ, Ρέα.

©Σεπτέμβρης 2020

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών | Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

